

“Dünyadaki bütün şehirler yok olabilir fakat gönüllerde yaşamaya devam eder...” Petrus Gyllius

SARAYBOSNA GEZİ REHBERİ;

Saraybosna, toplamda 5 ülke ve 12 şehirden oluşan vizesiz Balkanlar turumun ilk durağıydı. Gezdiğim tüm şehirler arasında en fazla keyif aldığım, mutlaka tekrar geleceğim dediğim nadir şehirlerden. Sizleri de her anlamda memnun edecek, gönlünüzde taht kuracak bir şehir olduğunu düşünüyorum. Kendinizi adeta ülkemizin bir Anadolu şehrinde hissedecek, Osmanlı miraslarını gezerken gururlanacak, savaşın bıraktığı izleri gördüğünüzde duygulanacak, dev porsiyonlarda inanılmaz lezzetli yemekler yiyecek, şehrin ucuzluğuna şaşırarak ve doğasına hayran olacaksınız. Bana göre Balkan ülkeleri arasında tam anlamı ile “Balkan havası” olan iki ülke var; birisi Bosna Hersek, diğeri Makedonya. Her ikisinde de, yozlaşmadıkları ve kültürlerine sahip çıktıkları için Balkanlar’da olduğunuzu iliklerinize kadar hissediyorsunuz.

Bölgenin en eski yerleşim yerlerinden birisi olan Saraybosna’nın tarihsel geçmişi Neolitik Çağ’a kadar uzanıyor. Yazılı kaynaklara göre sırasıyla; İliyalılar, Roma İmparatorluğu, Sırp Raška Krallığı, Hırvat Dükalığı, 1. Bulgar İmparatorluğu ve Macaristan Krallığı tarafından yönetilen şehri 1463 yılında Osmanlı Sultanı II. Mehmed fethetmiş ancak Macaristan Kralı I. Matyas, Saraybosna’nın bulunduğu bölgeyi geri almış. Daha sonra Osmanlılar, 1492’de bölgeyi yeniden ele geçirmiş ve Saraybosna, önemli ulaşım yolları kavşağı olması nedeniyle kısa sürede ticari ve idari merkez olmuş. Zaman içinde, kültürlerin, ticaret yollarının ve gezginlerin uğrak yeri olan şehir, özellikle 16. yüzyılda Avrupa’nın en zengin şehirlerinden ve Türklerin de Avrupa’da kurdukları en büyük şehir olmuş. Uzun yıllar Rumeli Eyaleti’ne bağlı olarak yönetilen ve eyaletin merkezi olan şehir, 1878 yılında imzalanan Berlin Anlaşması ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na bırakılmış. 1914 tarihinde Latin Köprüsü’nde gerçekleşen suikast sonucu Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun veliahdı öldürölünce, I. Dünya savaşı başlamış ve savaşın ardından şehir 1918 yılında Yugoslavya Krallığına bağlanmış. II. Dünya Savaşı’nda, 1941-1945 yılları arasında Nazi Almanyasına bağlı Bağımsız Hırvatistan Devleti’nin işgalinde kalan ve Alman uçaklarının bombalaması sonrasında 15 Nisan 1941 tarihinde ele geçirilen şehir, 1943’ten 1944’e kadar Müttefikler tarafından bombalanmış ve çok ağır hasarlar almış.

Yugoslavya Krallığı’na bağlı Slovenlerin, Hırvatların ve Makedonların ekonomik nedenleri bahane ederek tamamen milliyetçi duygular ile bağımsızlıklarını ilan etmeleri sonucu Bosna Hersek de bir referandum yapmış ve halkın %99’u bağımsızlığı seçmiş. Bu netice ile Bosna Hersek bağımsızlığını ilan etmiş ancak Sırp’lar bu bağımsız devleti tanımayarak yaklaşık 3.5 yıl

süren Bosna Savaşı'nı başlatmışlar. 5 Nisan 1992 ile 29 Şubat 1996 yaşanan Bosna Savaşı sırasında Yugoslav Halk Ordusu ile Sırp Cumhuriyeti'ne bağlı güçler, Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna'yı kuşatmış ve modern savaş tarihinin en uzun kuşatması olan Saraybosna kuşatması, büyük ölçekli yıkım ve dramatik nüfus değişimi ile sonuçlanmış. Kuşatmadan birkaç gün önce "Bosna Kasabı" olarak bilinen Radovan Karadžić; "Burası 300.000 Müslümana mezar olacak, her yerde kan olacak ve Müslümanlar yok edilecek" demiş ve tüm dünya bu sözlere rağmen gözlerini kapatmış. Saldırlara başlamadan önce Sırp güçleri Saraybosna'da bulunan Sırppların şehri terk etmesini beklemiş ve Sırpplar kaçtıktan sonra başlatılan; uzun namlulu top, havan topu, ağır makineli tüfek, uçaksavar, keskin nişancı tüfeği ve roketatar saldırılarında 1.500'den fazlası çocuk olmak üzere toplamda 11.541 Bosnalı Müslüman hayatını kaybetmiş, 15.000'i çocuk olmak üzere yaklaşık 56.000 kişi de yaralanmış. Savaş boyunca insanlar sokaklarda ve açık alanlarda yürüyemez hale gelmiş, en temel ihtiyaçları olan yemeği ve suyu bulamamışlar. Hatta ilaç olmadığı için yaralananlar ilkel yöntemler ile, anestezi yapılmadan tedavi edilmiş. Türkiye'nin de asker gönderdiği NATO Barış Gücü'nün müdahalesi sonucu imzalanan Dayton Anlaşması ile savaş geride kalmış ancak binlerce masum sivile asla hafızlarından silemeyecekleri akıl almaz işkenceler yapılmış, nüfus %64 oranında eksilmiş, yaralılar kalan hayatları boyunca savaşın izlerini bedenlerinde taşımış, şehir yerle bir olmuş ve adeta 50 yıl geriye gitmiş. Sadece binalar değil ülke ekonomisi de yıkılmış ve halkın yarısından fazlası işsiz kalmış. Savaşın izlerini bugün hala Saraybosna'da görmek mümkün. Bu kara lekeyi tüm dünyanın görmesi için bazı binaların üzerinde bulunan mermi delikleri kapatılmadan öylece bırakılmış.

Saraybosna tarih boyunca birçok farklı medeniyetin etkisi altında kalmış olsa da altın çağını Osmanlılar döneminde yaşadığı su götürmez bir gerçek. Üsküp ve Bosna uç beyi olarak görev yapan **İshakoğlu İsa Bey**, yaptırdığı eserlerle şehrin imarına büyük oranda katkıda bulunmuş ve bu sayede "Saraybosna'nın kurucusu" olarak anılmış. Saraybosna'nın adı, Osmanlı Devleti tarafından alınmadan önce **Vrhbosna** imiş ve Osmanlı Devleti'nde Bosna-Saray denmesinin yanı sıra Saray Ovası olarak da adlandırılmış. Boşnakça olan şu anki ismi **Sarajevo**, iki kelimeden oluşuyor. Saray anlamına gelen Saraj kelimesi ve ova anlamındaki Evo kelimelerinin birleşimi ile oluşmuş. Bir rivayete göre İsa Bey'in yaptırdığı, vadiye dik bakan saraydan görülen ova manzarasından esinlenerek Saray-Ova denilmiş.

Saraybosna, bir arada yaşayan Boşnak, Sırp ve Hırvat toplulukların oluşturduğu yaklaşık 620bin kişilik nüfusuyla Bosna-Hersek'in başkenti ve en büyük şehri. Aynı zamanda Bosna-Hersek Federasyonu'nun ve fiili başkenti Banyaluka olan Sırp Cumhuriyeti'nin de hukuki başkenti ayrıca Saraybosna Kantonu'nun da merkezi. Boşnakça, Sırpça ve Hırvatça'nın resmi dil olarak kabul edildiği şehirde Türkçe konuşabilenlerin sayısı da azımsanmayacak seviyede. Bosna bölgesinin Dinar Alpleri'yle çevrili Saraybosna Vadisi içerisinde, Miljacka Nehri'nin çevresinde kurulan şehir; Müslümanlar, Katolikler, Ortodokslar ve Musevilerin burada yüzyıllar boyunca barış içinde yaşaması nedeniyle "Avrupa'nın Kudüs'ü" olarak adlandırılıyor. Kültürel anlamda Balkanların en önemli şehirlerinden birisi. Her geçen yıl gelişmeye devam ediyor ve seyahat otoriteleri tarafından da Avrupa'nın en güvenli şehirlerinden biri olarak

görülyor. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde Viyana'dan daha önce sokak aydınlatmasında elektriğı kullanan ayrıca Avrupa'da ilk, dünyada da ikinci olarak şehri baştan sona saran elektrikli tramvaya sahip Saraybosna, 1984 yılında yapılan Kış Olimpiyat oyunları sayesinde Olimpiyat Dağıları olarak anılan Bjelesnica ve Jahorina Dağıları ile de Avrupa'nın en iyi kış eğlence merkezlerinden biri olarak kabul ediliyor.

ULAŞIM: Saraybosna, Balkanlar turumun ilk durağı olduğı için ben İstanbul'dan Pegasus Havayolları ile gittim. Bilet fiyatları yaklaşık 300-350 Türk Lirası civarında. Aynı şekilde Türk Hava Yolları ile de direkt olarak Saraybosna'ya ulaşabilirsiniz, bu firmada ise bilet fiyatları yaklaşık 650-700 Türk Lirası civarında. Eğer Türkiye'den gitmeyecekseniz, Zagreb ve Belgrad başta olmak üzere Avrupa'nın diğer büyük şehirlerinden de her gün direkt uçuş bulabilmeniz mümkün. Low Cost denilen düşük bütçeli havayolu şirketleri de sefer düzenlediğı için 100-150 Türk Lirası'na dahi bilet bulabilirsiniz. Uçak seferleri ile alakalı detaylı bilgileri <https://www.skyscanner.com.tr/> adresinden öğrenebilir ve online olarak biletinizi satın alabilirsiniz. Saraybosna'nın uluslararası havalimanı olan **Butmir Havaalanı** şehir merkezine yaklaşık 10 kilometre uzaklıkta bulunuyor. Şehir merkezine ulaşmak için en iyi yöntem **Centrotrans Eurolines** firması tarafından işletilen otobüslere binmek. Başçarşı bölgesine yaklaşık 35 dakikada gidiyor ve bilet ücreti 5 KM yani 2.5 Euro. Bu otobüsler inen her uçağı karşılayacak şekilde sefer düzenliyor yani kapıdan çıkar çıkmaz, sizi bekleyen otobüsü görebilirsiniz. Eğer göremezseniz, kapının yanında bulunan zaman tablosundan bir sonraki otobüsün kalkış saatini öğrenebilirsiniz. Biletinizi gidiş dönüş alırsanız fiyatı 8 KM yani 4 Euro. Eğer iki parça valiziniz varsa ikinci valiz için ekstra 5 KM ödemeniz gerekiyor. Daha ucuz bir yöntem arıyorsanız; havalimanının hemen karşısında bulunan **Dobrinja** bölgesine yürüyebilir ve buradan 103 numaralı trolleybüslere veya 31E numaralı otobüslere binebilirsiniz. Dobrinja yaklaşık 5-10 dakikalık yürüme mesafesinde yer alıyor, havaalanından çıktıktan sonra haritadan bakarsınız. Biletleri duraklarda bulunan otomatlardan alabilirsiniz, her ikisi için de bilet ücreti 1.60 KM ve aldığınız bileti araç içindeki makineye okutmanız gerekiyor. Biletinizi sürücüden alırsanız ücret 1.80 KM oluyor. Bu araçlar Başçarşı'ya kadar gidiyor ve yolculuk ortalama 50 dakika sürüyor. Eğer grup olarak geziyorsanız toplu taşıma ile uğraşmanıza gerek yok, havaalanının çıkış kapısında bekleyen taksicilerle anlaşabilir ve ücreti paylaşarak konforlu bir şekilde otelinize ulaşabilirsiniz. Taksiye binecekseniz, korsan taksicilere itibar etmemenizi ve lisanslı taksileri tercih etmenizi öneririm. Zaten kapıdan çıkar çıkmaz veya caddeye adım atar atmaz korsan taksiciler etrafınızı sarıyor. Havalimanının lisanslı taksileri B Terminali'nin geliş katındaki çıkışta yer alıyor ve taksimetre açılarak gideceğiniz mesafeye göre ödeme yapıyorsunuz. Taksimetre açılışı 1,90 KM ve sonrasında her kilometre için de 1,20 KM yazıyor. Bazı taksiciler taksimetre açmadan sabit fiyat talep edebiliyor, bu durumda ödeyeceğiniz miktar tamamen sizin pazarlık yeteneğinizi kalmış durumda. Lisanslı taksilerde tüm valizler ücretli ve valiz başına 1,20 KM ekstra ödeme yapmanız gerekiyor. Taksi ile Saraybosna Havaalanı'ndan Başçarşı yaklaşık 20 dakika sürüyor ve taksimetre tutarı da ortalama 25 KM oluyor.

Saraybosna'ya diğerk Balkan şehirlerinden ve bazı Avrupa şehirlerinden otobüsle ulaşım sağlayabilirsiniz. Saraybosna'da iki farklı otobüs terminali bulunuyor. Birisi merkez otobüs terminali olan **Autobuska Stanica**, diğeri ise Sırp Cumhuriyeti bölgesinde kalan **Lukavica Terminal**. Bütün Bosna Hersek içi seferlerin ve birçok uluslararası otobüs seferinin düzenlendiği Autbuska Stanica konum olarak Başşarşı bölgesine çok yakın, yaklaşık 20 dakikalık yürüme mesafesinde. Eğer yürüyerek gitmek istemiyorsanız Sebil'in hemen karşısında bulunan duraktan 1 numaralı tramvaya binebilir ve yaklaşık 15 dakika sonra terminalin kapısında inebilirsiniz. Şehrin doğusunda, havaalanını yakınında yer alan ve Sırbistan ile Karadağ seferleri düzenlenen Lukavica terminaline ulaşmak için 103 veya 107 numaralı tramvaylara binmeniz gerekiyor. Dilerseniz bu terminale 15 KM ödeyerek taksi ile de ulaşabilirsiniz. Balkanlar genelinde valizler için 1 Euro ücret alınıyor, eğer sırt çantası ile geziyorsanız ve ücret ödemek istemiyorsanız, çantanızı yanınıza almanız lazım. Toplu taşıma da dahil olmak üzere şehrin her yerinde Euro ile ödeme yapabilirsiniz ancak zarar edeceğiniz için her daim yanınızda KM bulundurmanızı tavsiye ederim.

Saraybosna'dan Mostar'a; Prevoz Putnika Zavidovići, Autoprevoz Mostar, Croatia Bus, Globtour, Jadran Ekspres ve Salinea gibi farklı şirketler tarafından günde yaklaşık 13 ayrı sefer düzenleniyor. Neredeyse her yarım saatte bir veya en kötü ihtimalle her saat başı otobüs var, yani ulaşım konusunda içiniz rahat olsun. Saraybosna'dan hareket eden ilk seferin saati sabah 06:00 ve son seferin saati ise 19.55 ancak yaz döneminde birçok firma bekleyen yolcu olması halinde 22.30'a kadar ek seferler düzenliyor. Mostar'dan Saraybosna'ya ise ilk sefer saat 06:00'da ve son sefer ise saat 20:00'da hareket ediyor. Aynı şekilde yoğunluk olması durumunda ek seferler düzenleniyor. Otobüs yolculuğu ortalama 2-2.5 saat sürüyor. Kısaca **Autobuska Stanica** terminaline gittikten sonra Mostar için otobüs bulamamanız çok düşük bir ihtimal. Her firmanın bilet fiyatı farklı, hiçbir yerde durmadan direkt gidenler diğerklerine oranla biraz daha pahalı. Bilet fiyatları 5 Euro ile 11 Euro arasında değişiyor. Saraybosna'ya Hırvatistan'dan Croatia Bus firması ile; Zagreb şehrinde yaklaşık 8 saat süren yolculukla 24 Euro'ya, Split şehrinde yaklaşık 6 saat yolculukla 21 Euro'ya, Dubrovnik'ten 6 saat yolculukla 21 Euro'ya ayrıca Karadağ Podgorica'dan Croatia bus, Globtour, Salinea ve Jadran Ekspres firmaları ile 18 Euro'ya ve Sırbistan-Belgrad'dan ise 7 saatlik bir otobüs yolculuğu ile 20 Euro'ya ulaşım sağlayabilirsiniz. Eğer biletinizi online almak istiyorsanız; Balkanlar genelinde otobüs biletlerini <https://getbybus.com/en/> , <https://www.balkanviator.com/tr/> , <https://www.busbud.com/> ve <https://busticket4.me/> adreslerinden satın alabilirsiniz. Dilerseniz bu adreslerden otobüs seferlerini öğrenebilir, ardından terminal içerisinde bulunan gişeden de biletinizi alabilirsiniz.

Saraybosna için kullanabileceğiniz bir diğerk ulaşım aracı ise tren. Saraybosna'dan hareket eden trenler ile başta Mostar olmak üzere Budapeşte ve Zagreb gibi şehirlere ulaşım sağlayabilirsiniz. Bu durum tam tersi için de geçerli, yani bu şehirlerden trenle Saraybosna'ya gelebilirsiniz. Budapeşte'ye giden tren her gün 06:55'te hareket ediyor ve yolculuk yaklaşık 9 saat sürüyor. Zagreb'e giden trenler ise 10:42 ve 21:27'de hareket ediyor. Eğer Mostar'a trenle gitmek isterseniz de 07.55 ve 18.20 olmak üzere günde iki sefer düzenleniyor ve

yolculuk 2.5 saat sürüyor. Unutmadan ekleyeyim; bir diğer ulaşım seçeneği de Blablacar isimli uygulama; kalkış ve varış yerini seçerek sizinle aynı tarihlerde özel aracı ile seyahat edecek birine uygun bir ücret ödeyerek yol arkadaşı olabilirsiniz. Yolculuk aramak için <https://www.blablacar.com.tr/> adresini ziyaret edebilirsiniz. Özellikle uzun mesafe yolculuklarda kurtarıcınız olabilir.

Saraybosna yürüyerek kolayca gezebileceğiniz bir şehir ancak illaki toplu taşıma kullanmak isterseniz tramvay ile istediğiniz her yere ulaşabilirsiniz. Saraybosna tramvay hattı 1885 yılında kurulmuş ve Avrupa'nın ilk tramvay hattı olma unvanına sahip. Gelişmiş ülkelerin başkentlerinde dahi yokken Saraybosna'da varmış. Tramvaylar epey eski ama mesafeler kısa olduğu için konfor aramanıza da gerek yok. Biletleri 1.80 KM'ye sürücüden veya 1.60 KM'ye duraklarda bulunan kiosklardan alabilirsiniz. Aldığınız bileti vagonun ortasında bulunan makineye okutmanız lazım, eğer okutmazsanız bilet kontrolüne denk geldiğinde ceza ödemek zorunda kalırsınız.

KONAKLAMA: Diğer yazılarımda da belirttiğim üzere hem ucuz hem de eğlenceli bir ortama sahip olduğu için konaklama tercihim hostellerden yana kullanıyorum. Sizlere de böyle yapmanızı tavsiye ederim. Latin Köprüsü'ne yakın bir konumda yer alan ve Başçarşı'ya yürüyerek 10 dakikada ulaşabileceğiniz **Balkan Han Hostel** bence şehirde bulunan en iyi seçeneklerden birisi. Diğer gezginlerle kaynaşabileceğiniz ortak alanları ve yaz mevsiminde keyif yapabileceğiniz geniş bir bahçesi bulunuyor. Seyahatinizi daha düşük bütçeler ile tamamlamak istiyorsanız hostelin mutfağında yemeğinizi yapabilirsiniz. Odaları ve banyoları gayet temiz ayrıca güvenlikle alakalı da herhangi bir sorun yaşamazsınız. Gecelik ücreti yaklaşık 10 Euro ve sırt çantası ile gezenler için en ideal konaklama noktalarından birisi diyebilirim. Burayı beğenmemişseniz veya Başçarşı'ya daha yakın bir yer arıyorsanız; diğer hostel seçeneklerini <https://www.hostelworld.com/1/> adresinden, otel ve apart seçeneklerini ise <https://www.booking.com/> adresinden kontrol edebilirsiniz. Eğer hostelde konaklamak size göre değilse ve yıldızlı otellerin ücretlerine de bütçeniz yetmiyorsa, <https://www.airbnb.com.tr/> adresini kullanarak kiralık evlere bakabilir ve rezervasyon yapabilirsiniz.

YEME-İÇME: Balkan mutfağı diye bir gerçek var, bu yüzden hangi Balkan şehrine giderseniz gidin yiyeceğiniz yemekler aşağı yukarı aynı olacaktır. Bu yemeklerin en meşhur olanı; İnegöl köfte gibi yapılan, adına **Cevapi** ya da **Cevapčići** denilen kebab. Aynı köfteyi yassı şekilde de yapıyorlar, adı **Pljeskavica**. Büyük bir hamburger köftesi gibi düşünün. Köftelerin yanında da bolca soğan ve tuzlu kaymak getiriyorlar, kaymağın köfteyle pek uyumlu olduğunu söyleyemem. Kahvaltılar genellikle ıspanaklı, kıymalı, peynirli ve patatesli börekler ile yapılıyor, adına da **Burek** diyorlar. Aslında sadece kıymalı olana burek diyorlar, peynirli olanı **Sirnitsa**, ıspanaklı ve peynirli olanın adı **Zelyenitsa** ve patatesli olanın adı ise **Krompirisu**. Şehrin birçok yerinde göreceğiniz **Pekara** denilen fırınlardan 1-2 KM'ye alabilirsiniz. Bizim böreklerimize kıyasla çok daha yağlı oluyor, alışık olmayanların midesini bozabilir. Eğer külün içerisine yerleştirilen tepsilerde yapılan Boşnak böreğinin tadına bakmak istiyorsanız

Başçarşı'da bulunan ve **Burekdžinica** denilen börekçilere gitmeniz gerekiyor. Diğer bir hamur işi çeşidi ise bildiğimiz yuvarlak pide olan peynirli, kıymalı, ıspanaklı ve patatesli yapılan **Pita**.

Saraybosna'da yemek yiyebileceğiniz en iyi yer Başçarşı bölgesi, zaten bütün kebabçılar da burada bulunuyor. Etli ev yemeği yapılan lokantalara **Aşçinita** (Aščinica) deniliyor. Bu lokantalarda denebileceğiniz yöresel lezzetler ise; içerisinde tavuk, havuç, maydanoz, limon suyu ve biber olan **Bey Çorbası** (Begova Soup), haşlanmış kuzu eti ve sebzeler ile yapılan **Sarajevska Supa** isimli çorba, lahana, havuç ve patates kullanılan ve dana ya da kuzu etiyle yapılan **Bosanski Lonac** isimli yahni, **Klepe** denilen Boşnak usulü mantı, **Bosanski Sahan** denilen ve lahana, soğan, biber, kabak veya domatesle yapılan etli dolma, **Šopska** denilen peynirli çoban salata, bakır tepside servis edilen **Bosna Kahvesi**, aslında bir Makedon lezzeti olan ve közlenmiş patlıcan ile biber kullanılarak yapılan bir meze çeşidi diyebileceğim **Ajvar**, mısır unu ile yapılan bir tatlı olan **Kacamak**, bir sütlü tatlı çeşidi olan **Trileçe**, içi cevizle doldurulmuş elma ve kremşantiden oluşan bir tatlı olan **Tuhafiye**.

Başçarşı'da köfte yiyebileceğiniz en iyi yer **Cevabzinija Zeljo** isimli köfteci. Burası aynı zamanda Saraybosna'nın en ünlü köftecisi. Günün her saati kalabalık oluyor ve insanlar kapısında sıra bekliyor. Bir porsiyon köftede 5 adet var ve fiyatı da 3.5 KM yani yaklaşık 2 Euro. Kendi yaptıkları ekmekler, bolca soğan ve tuzlu kaymak ile servis ediliyor. Eğer ekstra kaymak isterseniz fiyatı 2 KM. Bir diğer ünlü köfteci de Türkiye'de top koşturmuş ve ilk yabancı gol kralı olmuş Galatasaraylı Tarık Hodžić'in dükkanı olan **Ćevabdžinica Hodžić**, Kapısında kocaman bir Galatasaray ve Türk Bayrağı var. Yöresel yemekler tadabileceğiniz en ünlü et restoranı ise rezervasyonsuz kesinlikle yer bulamayacağınız **Dveri** isimli restoran. Burada Balkanlara dair her türlü lezzeti bulabilmeniz mümkün. Mekan küçük ve masa sayısı çok az, bu yüzden kesinlikle gündüzden yer ayırtmalısınız. Eğer tüm Saraybosna'yı tepeden gören manzaralı bir restoran arıyorsanız gitmeniz gereken adres, hakim bir tepeye konuşlanmış olan ve muhteşem manzaralar sunan **Park Princeva** isimli restoran. Fiyatlar diğer restoranlara kıyasla daha pahalı ama sunduğu manzara paha biçilemez. Milli Kütüphane'nin hemen yanında bulunan, eski bir konaktan çevrilen **Petica Ćevabdžinica** isimli restoran da aynı şekilde kebab ve et yemekleri yiyebileceğiniz en popüler restoranlardan birisi. Hem Türk yemekleri hem de Balkan yemeklerini aynı yerde denemek istiyorsanız, Başçarşı bölgesinde, nehir kenarında bulunan **Konyalı Ahmet Usta** isimli restorana uğrayabilirsiniz.

Şehirde özellikle tarihi hanlar başta olmak üzere Başçarşı ve çevresinde oturabileceğiniz birçok kafe mevcut. Örneğin; terasından Başçarşı'yı seyredebileceğiniz Deluxe Hecco isimli otelin terasındaki yer alan kafe epey popüler. Ferhadiye Caddesi üzerinde de mutlaka size hitap edecek bir kafe bulabilirsiniz. Eğer manzaralı bir yerde kahvenizi yudumlamak istiyorsanız, Milli Kütüphane'nin hemen karşısında dağın yamacında göreceğiniz **Gönül Kahvesi**'ne gidebilirsiniz. Manzaraya sahip diğer yerlerden aşağıda ayrıca bahsedeceğim.

GECE HAYATI: Saraybosna halen yaralarını sarmaya ve ayağa kalkmaya çalışan bir şehir olduğu için Avrupa ülkelerinde gördüğünüz gece hayatı performansının aynısını beklemeniz hata olur. Her ne kadar hareketli sayılabilecek gece kulüplerine de sahip olsa, bu şehirde eğlence sektörü arkadaş grubu ile kafelerde oturup çay, kahve, nargile vs. içme ve publarda oturup bira yudumlama üzerine kurulu. İnsanlar Pazartesi sabahı işe gittikleri için Pazar geceleri dışarıya çıkmıyorlar. Öğrenciler genellikle Perşembe akşamları dışarıya çıkıyor ve mekanlar öğrenci indirimi yapıyor. Şehrin en ünlü mekanı aşağıda da detaylı olarak bahsedeceğim **Zlatna Ribica**. Burası antika eşyalar ile dekore edilmiş bir küçücük ama ne zaman gitseniz oturmaya yer bulamayacağınız bir bar. Özellikle Cuma ve Cumartesi günleri iğne atsanız yere düşmez. Buraya gidekseniz hafta içi bir gün gidin derim. İçeride sigara içiliyor, masalar dip dibe ve inanılmaz gürültülü bir yer. Yani oturup muhabbet edecek bir yer arıyorsanız, burası orası değil. Başçarşı yakınında bulunan ve şehrin en popüler adreslerinden birisi olan **La Cava** isimli mekan da şarap çeşitleri ile ün salmış, yine Cuma ve Cumartesi geceleri hayli kalabalık olan bir yer. Dışarı masaları olan bir mekan, bu yüzden şarabınızı yudumlarken muhabbet edebilirsiniz. Eğer canlı müzik dinlemek istiyorsanız, şehrin en kalabalık mekanlarından olan ve en iyi gruplarının sahne aldığı **City Pub** tam size göre. Burası da yine Başçarşı bölgesine yakın bir konumda bulunuyor. **Underground Club** isimli mekan da şehrin bir diğer popüler canlı müzik adresi. Hafta sonları rock grupları performans sergiliyor ve içerisi hınca hınç doluyor. Eğer farklı bir eğlence mekanı arıyorsanız, şehrin ilk ve tek gentlemen kulübü nehir kenarında bulunan **Cristal**. Bu saydıklarım yeterli gelmezse, şehrin diğer popüler mekanları olan ve birçoğunu **Zelenih Beretki Caddesi** üzerinde göreceğiniz; **People's Cafe, Club Jez, Rock & Amp, Kino Bosna, Cafe Barometar, Jazz Club Monument, Ma Jaba Bar ve The Brew Pub** gibi mekanları da deneyebilirsiniz. Şehrin en çok tercih edilen içkileri ise; erik votkası olan **Slivovitz**, üzüm rakısı olan **Rakija**, cevizle yapılan **Orahovaca** ve vişne likörü olan **Visnjevaca**.

ALIŞVERİŞ: Başçarşı her alanda olduğu gibi alışverişte de şehrin bir numarası. Gazi Hüsrev Bey Bezistanı içerisinde bulunan dükkanlar ile Başçarşı sokaklarında bulunan dükkanlardan hediyelik eşya alışverişi yapabilirsiniz. Ferhadija Caddesi üzerinde de dünya markalarına ait mağazaları bulabilmeniz mümkün. Saraybosna'da bakırcılık 1400'lü yıllara kadar uzanıyor ve halen oldukça popüler. Başçarşı'da bulunan Kazandziluk Caddesi'nde göreceğiniz bakırcılardan el işi kahve cezveleri, kahve fincanları ve servis takımları alabilirsiniz. Zaten şehrin en popüler hediyelik eşyası da küçük tepsisi, cezvesi ve zarflı fincanı olan **Bosna Kahvesi seti** diyebilirim. Eğer böyle bir düşünceniz varsa, altında yıldız olan fincan takımlarını seçmeniz ve Bosna'nın kahve içme ritüeline uymanız gerekiyor. Yine bu bölgede bulunan dükkanlardan yöresel kıyafetler, Telkari sanatı ile yapılan gümüş takılar, Ohri incisi ile yapılan inci takılar, porselen süs eşyaları, tekstil ürünleri, el işi süslemeli avizeler, ahşap oymalar, deri ürünler, halılar, kilimler vs. alabilirsiniz. Bosna'nın lokumu da çok meşhur; erikli, incirli, vişneli vs. lokum yapıyorlar ve haftalarca bozulmuyor. Başçarşı'da bulunan lokumculardan alabilirsiniz. Balkanlara özgü bir baharat çeşnisi olan **Vegeta**, köftenin yanında yenilen **Ajvar**

isimli meze ve başka yerde bulamayacağınız, Saraybosna'ya özgü çifte kavrulmuş **kırmızı toz biber** de alabileceğinizden bazıları. Şehrin en popüler alışveriş merkezleri ise **BBI Center** ve **Saraybosna City Center**. Bu alışveriş merkezlerinde dünyaca ünlü pek çok markayı bulabilirsiniz. Eğer lokal hayata karışmak ve taze meyve sebze almak isterseniz Mula Mustafa Baseskije üzerinde bulunan **Gradska Trznica** ve **Pijaca Markale** isimli pazarları gezebilirsiniz. Sadece meyve sebze değil aynı zamanda şehrin en fazla satılan ürünlerinden biri olan kuru et, farklı çeşitlerde baharat, köy peyniri, kesinlikle şeker katılmayan organik bal, hem köftenin yanında hem de kahvaltıda afiyetle yiyeceğiniz ajvar vs. de alabilirsiniz.

SARAYBOSNA GEZİLECEK YERLER;

Camileri, medreseleri, bezistanları, hanları, hamamları, konakları, köprüleri ve sebilleri ile Saraybosna, Osmanlı'nın dünyaya bıraktığı en güzel, en özel miraslardan birisi. Özellikle bizler tarafından kesinlikle ziyaret edilmesi gereken, "bizden" bir şehir. Gezilip görülecek yerler o kadar çok yer var ki günlerce kalsanız sıkılmadan vakit geçirebilirsiniz. Hem tarihi hem de doğal alanları ile Avrupa şehirlerinin büyük çoğunluğundan daha güzel bir şehir. Vize derdi yok, fiyatlar uygun ve çoğu beklentinize cevap verebilecek kapasitede. Gitmesi de kolay gezmesi de. Saraybosna'yı ne kadar övsem az. Bana sorarsanız Avrupa ülkelerine gitmeden önce Balkanları, özellikle de Bosna Hersek'i görün derim.

Saraybosna, halen geçmişin izlerini silmeye ve toparlanmaya çalışıyor. Savaş esnasında tahrip olan binalar ya onarılmış ya da tamamen yıkılarak yerine yenisi yapılmış. Modern yerleşim alanları kurulmuş, alışveriş merkezleri inşa edilmiş, dünya markalarına ait mağazalar açılmış, insanların sosyalleşebileceği kafeler hizmet vermeye başlamış. Şehrin birçok yerinde görebileceğiniz, halen kullanılmakta olan bazı binaların duvarlarında mermi izleri öylece duruyor. Yaşanan acıyı diri tutmak ve tüm dünyaya göstermek adına onarmıyor, üstünü kapatmıyorlar. Özellikle Başıarşı bölgesinde modern işletmeleri, geleneği devam ettiren bakırcıları, tarihi camileri ve bu bahsettiğim yaralı binaları bir arada görebilirsiniz. Bu binaları gördükten ve insanların savaş döneminde yaşadıkları zorlukları dinledikten sonra hüzünlenmemek elde değil.

Saraybosnalılar tıpkı bizler gibi çok misafirperver insanlar. Aynı zamanda nazik ve bir o kadar da hoşgörölü bir yapıları var. Hem Türklere karşı duydukları sempatiden hem de şehri ziyarete gelen Türklere alışmış olduklarından özellikle Başıarşı esnafının neredeyse hepsi Türkçe konuşabiliyor. Tabi bir de savaşı sona erdiren NATO Barış Gücü'ne mensup Türk askerlerinden ötürü hissettikleri minnet duygusu var. Menüler hem Boşnakça hem Türkçe hazırlanmış ve tabelalarda dahi Türkçe açıklamalar bulunuyor. Saraybosna sadece gezilip görülecek yerler veya yeme içme konusunda değil aynı zamanda dil ve din konusunda da

hayli zengin bir şehir. Müslüman, Ortodoks, Katolik ve Museviler yüzyıllar boyunca burada yaşamış ve yaşamaya devam ediyor, bu sebeple Saraybosna “Avrupa’nın Kudüs’ü” olarak anılıyor. Boşnaklar, Sırlar ve Hırvatlar halen birlikte yaşamlarını sürdürmeye devam ettiği için de şehirde 3 farklı dil konuşuluyor. Kültürel anlamda da tam bir Doğu-Batı sentezi diyebiliriz. Bir tarafta yemekleri, tatlıları, baharatları, kıyafetleri, el işi bakırları, halıları, kilimleri vs. ile bir Doğu şehri, diğer tarafta ise Avusturya-Macaristan tarzı binaları, modern işletmeleri, muhteşem doğası ve Avrupai görüntüsü ile bir Batı şehri.

Avusturya-Macaristan egemenliğine girdikten sonra Saraybosna şehircilik anlamında birçok farklı denemenin merkezi olmuş. Özellikle şehri baştan sona örümcek ağı gibi ören elektrikli tramvay hattı Avrupa genelinde ilk olarak bu şehirde denenmiş ve başarıya ulaşılmış. Dünya genelinde ise San Francisco’dan sonra bu sisteme sahip olan ikinci şehir. Aynı şekilde evlere ve iş yerlerine verilen alternatif elektrik akım da Avusturyalılar tarafından ilk olarak Saraybosna’da denenmiş ve başarıya ulaşılmış. Viyana’da sokak aydınlatması yokken Saraybosna’da varmış. Avusturya-Macaristan tarafından sanayileştirilen ve endüstriyel anlamda dönemin en fazla yatırım yapılan şehri olma unvanına sahip olan Saraybosna ilk olarak Arşidük Franz Ferdinand ve karısı Sophia’nın bir suikaste kurban gitmesi ile I. Dünya Savaşı’nın başlamadığı yer olarak, 1984 Kış Olimpiyatlarına ev sahipliği yapan şehir olarak ve ardında da 1992-1995 yılları arasında Sırp güçlerinin saldırılarıyla II.Dünya Savaşından bu yana askeri tarihin kaydettiği en uzun kuşatmayı yaşayan şehir olarak hafızalara kazınmış. Kötü günler geride kaldı, günümüzde Saraybosna, Bosna Hersek’in ekonomik ve kültürel gelişiminin merkezi haline gelmiş durumda.

Saraybosna’yı gezmeye başlamadan önce hakkında bilgi sahibi olmanız gereken bazı isimler var. Eğer gezinizin anlam kazanmasını istiyorsanız bu isimleri detaylı şekilde araştırmadan Saraybosna’ya gitmeyin derim.

İsa-beg Ishakoviç (İshakoğlu İsa Bey): Üsküp sancak beyi olan babası İshak Bey’in yanında, Balkanlara düzenlenen seferlerde görev alan İsa Bey, kardeşleriyle birlikte Kosova, Arnavutluk, Makedonya, Sırbistan ve Bosna bölgelerinde mücadele etmiş. Zamanla hem komutan hem de idareci olarak şöhret kazanmış. Babasının 1444 yılında ölmesi üzerine Semendire Beyliğini üstlenmiş ancak Edirne-Segedin Antlaşması ile Semendire Sırlar’a bırakılınca Üsküp’e geri dönmüş. II. Murad döneminde Varna ve II. Kosova savaşlarında büyük yarar sağlamış. Fatih Sultan Mehmed döneminde kardeşi Mustafa Bey ile birlikte Sırbistan ve Bosna bölgelerinde akınlar yapmış ve Fatih Sultan Mehmed’in Belgrad Kuşatması’nda önemli rol oynamış. Bu başarıları sayesinde 1464 yılında Bosna’nın ilk sancak beyi olarak görevlendirilmiş. Gelirinin büyük kısmını hayır işlerine harcayan İsa Bey, Üsküp’te İsa Bey Camisi ile birlikte mescit, kervansaray, zaviye, medrese ve su kemerleri yaptırmış. Novi Pazar ve Saraybosna şehirlerinin kurulmasında yaptırdığı eserlerle önemli rol oynamış. Özellikle Saraybosna’yı adeta baştan sona şekillendirdiği için “Saraybosna’nın Kurucu” unvanını almış. Saraybosna kentinin kuruluş belgesi olarak kabul edilen “Vakufnâme”da yazılanlara göre 1457 yılında, Sultan II. Mehmet’in emriyle, Cameva olarak bilinen Hünkar

Camii'ni ve caminin yakına da bir saray inşa ettirmiş. Bu görkemli saray, şehrin adının Saray-ova olmasına vesile olmuş. Saray, Osmanlı döneminde tahrip edilmiş ve yıkıldıktan sonra üzerine bir askeri kamp ile kışla yapılmış. Hünkâr Camii'nin yanına bir hamam, Başçarşı'da yer alan Kolobara Hanı ve bununla birlikte Hünkâr Camii'nin etrafında oluşan ilk mahalle ile Başçarşı'daki yeni iş merkezini bağlayan köprüyü yaptırmış. Ayrıca Milyatska'da geliri vakıflarının işlenmesi için harcanan bir değirmen ve birçok dükkan inşa ettirmiş. 1476 yılında ise hayatını kaybetmiş. Mezarının yeri kesin olarak bilinmiyor ancak Hünkâr Camii bahçesinde yer alan ve mezar taşında yazı bulunmayan mezarlardan birinin ona ait olduğu düşünülüyor.

Gazi Hüsrev Bey: 1480-1541 yılları arasında yaşayan ve Osmanlı Padişahı I. Süleyman devrinde Bosna'da uzun süre görev yapan sancak beyidir. Selçuk Hatun'un oğlu, Sultan II. Bayezid'in torunu olduğu için sarayda iyi bir eğitim görmüş. 1521 yılında Bosna Sancak Beyi olan Hüsrev Bey, I. Süleyman'ın Belgrad seferine katılmış ve Zemun Kalesi'ni fethetmiş. Burada gösterdiği üstün cesareti sayesinde "Gazi" unvanı ile onurlandırılmış. Belgrad'ın fethinden sonra Macaristan, Hırvatistan, Erdel ve Dalmaçya'ya yapılan Türk akınlarına katılmış. Mohaç Savaşı'nda emrindeki deli kuvvetleri ile ihtiyat birliği olarak geride durmuş ancak savaştan sonra Obrovaç Kalesiyle birlikte stratejik önemi olan pek çok kaleyi zapt etmiş. 1534'te Semendire Sancak Beyi olan Gazi Hüsrev Bey, iki yıl sonra tekrar Saraybosna'ya tayin olmuş. Bu dönemde de başta Hırvatistan şehirleri olmak üzere birçok şehre akın yapmış ve kaleleri zapt etmiş. Hayatı İslam'ı yayma yolunda geçen Gazi Hüsrev Bey, emri altında bulunan 10 bin kadar deli kuvveti ile devamlı olarak sınır muhaberelerine katılmış. Tüm bu askeri mücadelelerin yanında Saraybosna'yı kalkındırmak için çalışmayı da ihmal etmemiş. Şehirde birçok çok cami, mescit, medrese, çarşı ve köprü yaptırmış. Kurşunlu Medrese diye de anılan Gazi Hüsrev Bey Medresesi yıllarca bir ilim ve kültür merkezi olarak hizmet vermiş. Bosna'da sancak beyi olarak görev yaparken, I. Süleyman'ın bazı seferlerine katılmış ve Mohaç Muharebesi'nde büyük başarı göstermiş. Bosna bölgesinde yaptığı fetihlerle sancağının sınırlarını genişletmiş. Toplam 17 yıl Bosna'da sancak beyliği yapmış olan Gazi Hüsrev Bey, 18 Haziran 1541 tarihinde Karadağ'ın Drobnjaci şehrinde çıkan bir Sırp isyanını bastırırken Mokro Köyü'nde vefat etmiş. İç organları Karadağ'da bugün halen "Hoca Tepesi" (Hodžina glavica) olarak anılan yere, bedeni ise Saraybosna'ya nakledilerek kendi yaptırdığı Gazi Hüsrev Bey Camii'nin avlusundaki türbeye gömülmüş. İsa Bey'den sonra Saraybosna'nın ikinci kurucusu sayılan Gazi Hüsrev Bey, Saraybosna ve çevresinde İslam'ın yayılmasında önemli rol oynayan eserler yaptırmış. Onun inşa ettirdiği külliye asırlarca topluma hizmet vermiş. Bu külliyenin kütüphanesinde günümüzde çok sayıda eser bulunuyor.

Franz Ferdinand: Tarih derslerinde adı aklımıza kazınan Franz Ferdinand; Avusturya Arşidükü, Avusturya İmparatorluk prensi, Macaristan ve Bohemya Krallığı Prensi ve ölümünden önce 1896 yılında ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun tahtının varisi olmuş. 1895 yılında tanıştığı ve soylu olmayan Sophie Chotek ile 1900 yılında ailesinin karşı çıkmasına rağmen evlenmiş ve bunun üzerine amcası İmparator Franz Joseph tarafından veraset hakkından

yoksun bırakılmış. Tüm bunlara rağmen "Veliht" unvanını korumayı başarmış. Hohenberg Prensesi unvanı alan eşi Sophie'den 3 çocuğu olmuş. Eşiyle birlikte Haziran 1914 tarihinde Saraybosna'yı ziyareti sırasında gerçekleşen birçok suikasttan yara almadan kurtulmuş ancak 28 Haziran 1914 tarihinde saat 01.15'te, üstü açık otomobilde Sophie Chotek ile birlikte Saraybosna sokaklarında gezerken Latin Köprüsü yakınına geldiklerinde Sırp suikastçı Gavrilo Princip'in saldırısına uğramış. Princip'in tabancasından çıkan kurşun, boynuna girip çıkarak, arkasında duran eşine saplanmış ve Franz Ferdinand ile eşi Prenses Sophie, bu suikastten canlı kurtulamamış. Suikastçı, iki ülkeyi bir arada tutan Habsburg Hanedanı'nın tek veliahdını öldürdüğü için Avusturya-Macaristan, suikasttan sorumlu tuttuğu Sırbistan'a savaş açarak, I. Dünya Savaşı'nın çıkmasına neden olmuş.

Başçarşı Çevresinde Bulunan Gezilecek Yerler;

1- Başçarşı (Bašćaršija): Gezilip görülecek yerler anlamında Saraybosna'nın 1 numarası olan Başçarşı, aslında tüm şehirlerde göreceğiniz bir Old Town yani eski şehir bölgesi. Konakladığınız otel nerede olursa olsun, gezmeye buradan başlamalı ve en çok vakti de bu bölgeye ayırmalısınız. Başçarşı'nın Arnavut kaldırımlı sokaklarında yürürken birçok farklı Osmanlı eserine rastlayacak ve hepsine hayran olacaksınız. Şehrin tarihi ve kültürel merkezi olan ve Osmanlı çarşı kültürünü yansıtan Başçarşı'da Osmanlı eserlerinin haricinde alışveriş yapabileceğiniz küçük dükkanlar, leziz köfteler yiyebileceğiniz lokantalar, Bosna Kahvesi içebileceğiniz kafeler, el emeği göz nuru işlemler yapan tarihi bakırcılar ve daha fazlası bulunuyor. Burası 15.yüzyılda Bosna Sancak Beyi İsa Bey tarafından yaptırılmış ve daha sonra Gazi Hüsrev Bey tarafından bezistan, camii, medrese, kütüphane, tekke ve hamam yaptırılarak büyütülmüş. İnşa edildiği dönem 80 değişik zanaatkarlığa ev sahipliği yapan çarşı, Habsburglar gelip şehri yakıp yıkana kadar çeşitli loncaların bulunduğu 46 ayrı çarşı ve 12.000 dükkan ile sadece Saraybosna'nın değil tüm Balkanların en büyük ticaret merkeziymiş. Evliya Çelebi Seyahatname'sinde Başçarşı'dan; "Başçarşı'da 1080 dükkan bulunmaktadır. Bu dükkanlar güzellik simgesidir ve etkisi altına alan Çarşı'nın kendisi de bir tasarıya nazaran yapılmıştır." sözleri ile bahsetmiş. Gezilecek yerlerin neredeyse tamamı Başçarşı çevresinde olduğu için birçok önemli yeri uzaklaşmadan, bir arada görebilirsiniz.

2- Gazi Hüsrev Bey Camii (Begova Džamija): Başçarşı'da yer alan ve Bosna Sancak Beyi olan Gazi Hüsrev Bey tarafından 1531 yılında Mimar Sinan'a inşa ettirilen camii, geleneksel Osmanlı mimarisinin en güzel cami örneklerinden ve Osmanlı mimarisindeki tabhâneli camiler tipinin son örneklerinden birisi. Gazi Hüsrev Bey'in şehre kazandırdığı en etkileyici eser olan caminin minaresi 47, kubbesi ise 26 metre yüksekliğe sahip. Savaş sırasında amaçları Osmanlı izlerini ortadan kaldırmak olan ve dini yapıları kullanılamaz hale getirmek isteyen Sırpların saldırısına maruz kalmış ve ağır hasarlar almış. 1996 ve 2005 yıllarında yapılan kapsamlı restorasyon çalışmaları ile eski görünümüne kavuşmuş. Avlusunda Gazi

Hüsrev Bey ve eşine ait türbe, Gazi Hüsrev Bey'in kethüdâsı olan ve efendisine çok bağlı bir âzatlı olduğu bilinen Dalmaçyalı Murad-beg Tardiç'e ait türbe, ileri gelen Bosnalı din ve siyaset adamlarına ait kabirler, ahşap tavanlı sekizgen bir şadırvan, 1530 yılından kalan bir su kuyusu ve namaz saatlerinin kesin olarak belirlenmesi için yapılan muvakkithane bulunuyor. Camiyi turist olarak ziyaret edenlerin büyük çoğunluğu Türk vatandaşı, avluya girdikten sonra adım başı bir Türk ile karşılaşacaksınız. Saraybosna'nın merkez camisi olduğu için tüm dini programlar bu camide yapılıyor, hatta özellikle kandil gecelerinde TRT 1 ekranlarında da görebilirsiniz. Saraybosna, Avusturyalıların deneme yanılma bölgesi olduğu için 1898 yılında yapılan çalışma ile dünyada elektrikle aydınlatılan ilk cami olma unvanı kazandırılmış. Gazi Hüsrev Bey Camii yapılırken o kadar ince düşünülmüş ki; İslamiyet'e göre tuvaletten çıktıktan sonra abdestin bozulmaması için namaza kadar 40 adım atılması gerektiği için tam 40 adım öteye umumi tuvalet yapılmış. Evliya Çelebi, 1660 yılı Nisan ayında Edirne'den Sırbistan'a giderken uğradığı Saray şehrinde "saat kulesi olan mahalde" bulunan Gazi Hüsrev Paşa Camii'nden bahsetmiş bu caminin çok kalabalık bir cemaati olduğunu söylemiş ayrıca kış aylarında imaret kazanları kadar büyük kazanlarla suların kaynatılıp abdest musluklarından ısıtılmış su akıtıldığını belirtmiş.

3- Bezistan (Gazi Hüsrev Bey Bedesteni): Gazi Hüsrev Bey Camii'nin hemen yanında göreceğiniz Bezistan, net olmamakla birlikte 1540 yılında, her iki tarafında kapısı olacak şekilde ve dikdörtgen formda inşa edilmiş. Yabancı olduğumuz bir yapı türü değil zira ülkemizin birçok şehrinde örneklerini görebileceğiniz, içerisinde; takılar, çantalar, geleneksel kıyafetler, oyuncaklar, hediyelik eşyalar satılan küçük dükkanlar göreceğiniz bir kapalı çarşı. Bu yüzden Gazi Hüsrev-Beg Bazaar olarak da anılıyor. Şehrin en iyi korunan yapılarından ve tarihi-turistik cazibesinin yanı sıra geçmişte olduğu gibi halen şehrin ana ticaret noktalarından birisi. Alışveriş yapmayı düşünürseniz mutlaka pazarlık yapmalısınız.

4- Gazi Hüsrev Bey Medresesi (Gazi Husrev-Bey (Kurşumli) Madrasa): Gazi Hüsrev Bey Camii'nin hemen karşısında göreceğiniz, kurşun kubbelere sahip olması sebebiyle Kurşunlu Medrese olarak da bilinen yapı, Gazi Hüsrev Bey'in annesi Selçuk Hatun adına 1537 yılında inşa edilmiş. Kurulduğu dönem 50bin kitaplık, çok özel el yazması eserlere sahip bir kütüphanesi bulunan ve 1960 yılına kadar yüksek dereceli İslâm ilâhiyatı öğretimine devam edilen Gazi Hüsrev Bey Medresesi'nde onlarca hafız, imam, müezzin ve öğretmen yetişmiş. Halen eğitim verilen medresede öğrenciler kelim, fıkıh, tefsir gibi dersleri görmeye devam ediyor. İşlenmiş kesme taşlar ile yapılan ve mimari güzelliğine hayran kalacağınız medrese haftanın her günü açık, giriş ücreti ise 3 KM yani yaklaşık 1.5 Euro.

5- Saat Kulesi (Sahat Kula): Yine Gazi Hüsrev Bey Camii'nin hemen karşısında göreceğiniz, 30 metre yüksekliğe sahip Sahat Kula'nın orijinali 17. yüzyılda yapılmış ancak 1697 yılında yaşanan büyük yangından dolayı kullanılamaz hale geldiği için 1762 yılında aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiş. Gazi Hüsrev Bey'in vakfiyesinde adı geçmiyor olsa da Gazi Hüsrev Bey veya ondan sonra gelen vakıf üyeleri tarafından yaptırıldığı düşünülüyor. Kulenin üzerinde bulunan ve asli görevi namaz saatlerini belirtmek olan saat mekanizması, ayın

hareketlerine göre çalışıyor ve kamuya ait tek ay saati olma unvanına sahip. Bu sisteme göre, yeni gün saat 12'yi gösterdiğinde, günbatımında başlıyor. Günlerin uzunluğu yıl boyunca değiştiği için, muvakkit denilen görevliler, Gazi Hüsrev Bey Camii avlusunda bulunan muvakkithanede hesap yaparak saatin doğru şekilde işlemlerini sağlıyor. Kesme taşlar kullanılarak inşa edilen kulenin mevcut saat mekanizması ise Saraybosnalı tüccarların sağladığı fon ile 1875 yılında Londra'dan getirilmiş.

6- Brusa Bezistan: Başçarşı bölgesinde bulunan Brusa Bezistan, 1551 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri Rüstem Paşa tarafından yaptırılmış. Asıl yapılaş amacı Bursa'da üretilen ince ipekleri satmak olduğu için Brusa Bezistan adını almış. Sadece ipek değil aynı zamanda değerli kumaşlar, altın ve gümüş takılar, elbiseler ve bakır eşyalar da satılmış. 1992–1995 yılları arasında yaşanan Bosna Savaşı sırasında büyük hasar alan bezistan, savaştan sonra restore edilerek eski görünümüne kavuşmuş. Uzun yıllar boyunca ticari merkezlerden birisi olarak kullanılmış ancak günümüzde tarih öncesi, antik dönem ve Orta Çağ olmak üzere 3 farklı döneme ait kalıcı eserlerin sergilendiği, **Saraybosna Müzesi** olarak hizmet veriyor. Avusturya-Macaristan dönemi unsurlarını da içeren sergilerde ayrıca Osmanlı ordusuna ait değerli ekipmanlar ve Eski Çarşı'nın mini bir modeli de sergileniyor. Giriş ücreti 3 KM yani yaklaşık 1.5 Euro.

7- Bakırcılar Çarşısı (Kazandziluk - Kazandžijska Čaršija): Unutulmaya yüz tutmuş bir el sanatı olan bakırcılığın 15. yüzyıldan beri devam ettiği Bakırcılar Çarşısı, yabancı turistler tarafından en fazla ilgi gösterilen yerlerden birisi. İlk zamanlar ordu için su ısıtıcısı ve daha sonra günlük kullanım için diğer bakır kaplar ile sürahi, kahve bardağı, metal masa örtüsü, tepsi vs. üretilen bir sokak olmuş. Bu alanda kendini geliştiren metal ustalarının bakıra estetik görünüm kazandırmayı başarmaları neticesinde de bakırcılık sanatı ortaya çıkmış. Arnavut kaldırımlı dar bir sokağın içerisinde sıra sıra dizilmiş dükkanlardan el emeği göz nuru olan bakır eşyalardan satın alabilir veya halen çalışmakta olan ustaları seyredebilir ve bakırcılık ile alakalı bilgi alabilirsiniz. Saraybosna'nın en eski caddelerinden birisi olan Kazandziluk üzerinde göreceğiniz dükkanlar asla bir yabancıya satılmıyor, hem dükkan mülkiyeti hem de zanaat babadan oğula geçiyormuş. Türk Lirası ile de alışveriş yapabileceğiniz Bakırcılar Çarşısı, en iyi Saraybosna hediyeliği diyebileceğim Bosna Kahve Seti'ni de alabileceğiniz en doğru adres. Özel tasarım olan bakır eşyalar dükkanların önüne dizildiği için oldukça hoş kareler yakalayabilirsiniz.

8- Sebil (Sebilj): Başçarşı bölgesinin en kalabalık yeri ve simge yapılarından birisi olan Sebil, 1753 yılında dönemin Saraybosna Valisi Hacı Mehmet Paşa tarafından, yolcu ve ziyaretçilerin temiz su ihtiyacını karşılamak için inşa ettirilmiş. Savaş sırasında ağır hasar aldığı için 2006 yılında aslına sadık kalınarak kapsamlı bir restorasyondan geçirilmiş. İstanbul'da bulunan çeşmeler örnek alınarak yapılan ve ahşap oymaları ile göz kamaştıran bu ikonik yapının "Sarayova Kardeşlik Çeşmesi" adı verilen bir kopyası, 2008 yılında Bursa'nın Osmangazi ilçesinde yapılmış. Saraybosna'nın dört bir yanında göreceğiniz küçük sebillerde olduğu gibi bu sebilden de su içebilirsiniz. Efsaneye göre bu sebilin suyunu içen, eninde sonunda

Saraybosna'ya tekrar gelirmiş. Buraya yüzlerce güvercine ev sahipliği yaptığı için Güvercin Meydanı da deniliyor. Dilerseniz 1 KM ödeyerek yem alabilir ve kuşları besleyebilirsiniz. Başçarşı bölgesinin merkezi ve aynı zamanda buluşma noktası. Sebil'in etrafında yemek yiyebileceğiniz restoranlar, alışveriş yapabileceğiniz küçük dükkanlar ve para bozdurabileceğiniz bir döviz bürosu bulunuyor.

9- Başçarşı Camii: Sebil'in hemen yanında göreceğiniz Başçarşı Camii, 1529 yılında inşa edilmiş. Hacı Durak Camii olarak da bilinen cami, büyük yangında ağır hasar aldığı için aslına sadık kalınarak restore edilmiş. Bosna Savaşı sırasında da hasar almış ve bu yüzden uzun süre kullanılamamış. Daha sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Bosna Cumhuriyeti İslam Birliği'nin ortak çalışmaları sonucu baştan sona yeniden restore edilmiş.

10- Taşlıhan (Taşlıhanu): Gazi Hüsrev Bey, 1540 yılında Saraybosna'ya bir kervansaray ve bir de kapalı çarşı yapılması talimatı vermiş. Bunun üzerine Bezistan ve Taşlıhan'ın yapımı için Dubrovnik'ten ustalar getirilmiş. 1543 yılına gelindiğinde kubbeleri ve taş kemerlerle bezeli koridorları ile bu bölgenin en büyük en güzel ve en lüks kervansarayı inşa edilmiş. Yaklaşık 30 kadar tüccarı misafir edebilen ve Bezistan ile iki farklı yerden bağlantısı olan Taşlıhan'ın alt katında ise atların ve malların tutulabildiği bir hangar bulunuyormuş. İçerisinde mescit ve şadırvan da bulunan Taşlıhan, bölgenin en önemli ticaret merkezlerinden birisiymiş. Yıllar boyunca birçok kez hasar gören Taşlıhan, 1879'de yaşanan büyük yangında tamamen yıkılmış. Avusturya Macaristan hükümeti, 1912'de Taşlıhan'ı harabe ilan etmiş ve Taşlıhan'ın kalıntılarını hatıra olarak saklamak isteyen şehir sakinlerine taş blokları alma izni vermiş. Avusturya Macaristan döneminde inşa edilen Hotel Europe da gereksiz bir şekilde genişletilmiş ve Taşlıhan'ın kalıntılarının bir kısmı imha edilmiş. Diğer bir kısmı da otelin genişletilen bahçesi altında bırakılmış. Savaş sonrasında yapılan yenilemeyle de otelin garajı Taşlıhan'ın temelini alt kısmına genişletilmiş. Bosna Hersek Milli Abideleri Muhafaza Komisyonunun Taşlıhan'ı milli abide statüsünden çıkarma kararı alması sonrasında da kervansarayın kalıntılarının üzerine yeni bina yapılmasının önündeki engeller ortadan kalktığı için Saraybosna'da Osmanlı dönemine ait en nadide eserlerden birisi ve şehrin sembollerinden olan Taşlıhan, günümüzde yok olma tehlikesiyle karşı karşıya.

11- Morica Han: Başçarşı bölgesinde bulunan ve adını rivayete göre ise Osmanlı'ya karşı isyan çıkaran ve Saraybosna Kalesi'nde idam edilen Moric kardeşlerden alan Morica Han, Gazi Hüsrev Bey Vakfı tarafından 1551 yılında, ticaret kervanlarının konaklayıp ihtiyaçlarını giderebilmeleri bir yer olması amacıyla inşa ettirilmiş. Kare planlı, ortasında geniş bir avlu ile çevresinde dükkanlar ve dükkanların üzerinde odalar bulunan Morica Han içerisine atlar için de dinlenme alanı yapılmış. Diğer tarihi yapılar gibi burası da birçok kez hasar aldığı için aslına sadık kalınarak kapsamlı bir şekilde restore edilmiş. Halen kullanılmaya devam edilen tek han olan Morica Han'ın avlu kısmı Boşnak müzikleri eşliğinde Bosna Kahvesi içebileceğiniz bir kafe olarak hizmet veriyor ve dükkanlar ise geçmişte olduğu gibi satışa devam ediyor.

12- Sonsuz Ateş (Vjerna Vatra): Konum olarak Mareşal Tito Caddesi ve Ferhadija Caddesi'nin kesişim noktasında bulunan Sonsuz Ateş, ilk kez II. Dünya Savaşı'nda hayatını kaybedenlerin

anısına 6 Nisan 1946 tarihinde yakılmış. Doğalgaz ile çalıştığı için kuşatma sırasında yakıt kıtlığı nedeniyle söndürülen ateş, savaştan sonraki yıllarda tekrar yakılmış ve halen yanmaya devam ediyor. Defne yaprağı motifleri olan bakır bir kap içerisinde yanan ateşin hemen arkasında “Cesareti ve birlikte dökülen kanlarıyla, Bosnalı, Hersekli, Hırvat, Karadağlı ve Sırp tugaylardan oluşan Yugoslavya Ulusal Ordusu: Müslüman, Sırp ve Hırvat vatanseverler ile 6 Nisan 1945'te Bosna Hersek Cumhuriyeti'ni kurtardı. Bu zafer için canını feda edenlere, sonsuz şükran ve minnetle...” metni yazıyor.

13- Ferhadiye Caddesi: Sonsuz Ateş ile Başçarşı arasında uzanan ve Saraybosna'nın en popüler caddesi olan Ferhadiye Caddesi üzerinde Avusturya-Macaristan mimarisine ait binaları ve hemen altlarında ise dünya markalarına ait mağazaları görebilirsiniz. Caddenin devamında Başçarşı bölgesi bulunduğu için iki ayrı kültürün kucaklaştığı bir yer olarak oldukça özel bir anlama sahip. Şehrin trafiğe kapalı yürüyüş caddesi olduğundan özellikle hafta sonları hayli kalabalık oluyor. Cadde üzerinde sadece mağazalar değil aynı zamanda alışveriş merkezleri de bulunuyor. Eğer Başçarşı bölgesine yakın bir yerde konaklamak istiyorsanız cadde üzerinde bulunan otelleri tercih edebilirsiniz.

14- Ferhadiye Camii (Ferhadija džamija): Ferhadiye Caddesi üzerinde yer alan Ferhadiye Camii, Bosna Sancak Beyi Ferhad Bey Vuković tarafından 1561 yılında inşa ettirilmiş. Tek kubbeli, klasik Osmanlı cami mimarisine uygun olarak inşa edilen cami, Bosna Hersek tarafından ulusal anıt ilan edilerek koruma altına alınmış. İlk inşa edildiği dönem cami binası, medrese ve imaretten oluşan kompleks bir yapıymış ancak 1679 yılında çıkan yangında medrese ve imaret bölümü tamamen yanarak yok olmuş. Kuşatma sırasında da hasar alan cami daha sonraları aslına uygun olarak restore edilmiş. 1964 ve 1965 yıllarında yapılan restorasyon çalışmalarında, caminin iç duvarlarında bulunan işlemler üzerinde yapılan araştırmalarda çeşitli dönemlere ait beş farklı boya tabakası ortaya çıkarılmış.

15- Srebrenitsa Galerisi (Galerija): Saraybosna Katedrali'nin hemen yanında yer alan Galerija, 11.07.1995 tarihinde yaşanan ve Yahudi soykırımından sonraki en büyük soykırım olan Srebrenitsa Katliamında hayatını kaybeden 8000'den fazla insanın hatıralarını yaşatmak adına düzenlenen ilk anma galerisi. Bosnalı fotoğraf sanatçısı Tarık Samarah tarafından çekilen ve savaşın korkunç boyutlarını gözler önüne seren siyah beyaz fotoğrafların sergilendiği galeriyi gezerken boğazınız düğümlenecek, gözleriniz dolacak ve içinizden bir parça kopup gidecek. Hayatını kaybeden insanların aileleri ile birlikteyken çekilmiş fotoğrafları, savaş esnasında canını kurtarmaya çalışan insanların fotoğrafları, toplu mezardan çıkarılan iskelet fotoğrafları, morglarda bekletilen ve kimliği tespit edilemeyen cesetlerin fotoğrafları, Srebrenitsa'dan kalma belgesel videoları, dönemi bizzat yaşayanların sesli anlatımları ve daha fazlası. Türkçe sesli rehber imkanı olan galeride tüm fotoğrafların detaylarını dinlemenizi tavsiye ederim. Giriş ücreti 12 KM yani yaklaşık 6 Euro.

16- Saraybosna Katedrali (Katedrala Srca Isusova): Ferhadiye Caddesi üzerinde yer alan ve 1884 yılında inşa edilen katedral, Romaneks ve Gotik mimarinin muazzam bir karışımı ayrıca Paris'te bulunan Notre Dame Katedrali'nin de yakın bir benzeri. 1878 yılında Saraybosna'ya

yerleşmeye başlayan Avusturyalıların ibadethane ihtiyacını karşılamak amacıyla inşa edilmiş. Hemen önünde, 1996-2003 yıllarında Saraybosna'yı ziyaret eden Papa II. John Paul'a adanmış bir heykel bulunuyor. İsa'nın Kalbi Kilisesi olarak da adlandırılan bu dini yapının iç duvarlarında bulunan süslemeler ve camlarında bulunan vitraylar görülmeye değer.

17- Eski Ortodoks Kilisesi (The Old Orthodox Church): Başçarşı'ya yakın bir bölgede, tramvay yolunun da olduğu Mula Mustafa Bašeskije Caddesi üzerinde bulunan kiliseden ilk olarak 1539 yılına ait Osmanlı kayıtlarında bahsediliyor ancak bu yapının çok daha eski bir kilisenin kalıntıları üzerine inşa edildiği biliniyor. Şehrin en eski ibadethanelerinden birisi ve diğer tarihi yapılar gibi burası da yangınlara, depremlere, saldırılara, yağmalara maruz kalmış ve yıllar boyunca birçok kez restore edilerek her zaman ilk günkü otantik görünümüne sahip olması sağlanmış. Kilisenin hemen yanında yer alan 1889 tarihli kilisesi müzesi, dünyanın en kıymetli koleksiyonlarından birisine ev sahipliği yapıyor. El yazmaları, kral taçları, silahlar, altın ve madeni paralar, 1307 Saraybosna Fermanı, eski kıyafetler, Hz. İsa ve Hz. Meryem'in tasvir edildiği tablolar, şamdanlar ve sunaklar gibi daha birçok paha biçilemez parça sergileniyor. Giriş ücreti 2 KM ve tek biletle hem müze hem de kiliseye girilebiliyor.

18- Art Kuća Sevdaha: Osmanlı döneminde tüccarların Başçarşı'ya getirdikleri malların depolandığı tarihi bir yapı içerisinde bulunan bu mekan, Saraybosna'da otantik bir deneyim yaşamak isteyenler için en doğru adreslerden birisi. Bosna'nın yerel müziği olan Sevdalinka dinletileri yapılan Art Kuca Sevdaha, ülkenin en ünlü Sevdalinka sanatçıları olan Safet Isovic, Zaim Imamović, İsmet Alajbegović, Zehra Deovic, Nada Mamula ve Zora Dubljević gibi isimlere ait biyografilerin, enstrümanların, önemli ödüllerin, posterlerin, arşiv kayıtlarının ve kıyafetlerin sergilendiği değerli bir müze ve sanat evi. Avlusunda oturup Osmanlı mirası olan ardiç ve gül şerbetini, ünlü Bosna Kahvesi'ni ayrıca Tuffahiya, Hurmasica ve Trileçe gibi yerel tatlıları da deneyebileceğiniz mekanda fiyatlar da oldukça makul.

Miljacka Nehri Kenarında Bulunan Gezilecek Yerler:

1- Latin Köprüsü (Latinska ćuprija): Başçarşı'ya yaklaşık 100 metre uzaklıkta, Miljacka Nehri üzerinde yer alan Latin Köprüsü, şehrin günümüze ulaşmayı başarmış en eski köprüsü olarak biliniyor. Sirmerd oğlu Hüseyin isimli birisi tarafından 1541 yılında buraya inşa edilen ahşap köprünün yerine, tarihi kayıtlara göre 1565 yılında Saraybosnalı Ali Ajni Bey tarafından inşa edilmiş ve Osmanlı zamanında yabancıların yaşadığı mahalleye açılması nedeniyle bu ismi almış. 1791 yılında meydana gelen sel baskınında köprü ağır hasar almış ve Saraybosnalı tüccar Abdulah-aga Briga tarafından finanse edilen rekonstrüksiyon çalışması ile tekrar ayağa kaldırılmış. Kesme taşlar ve alçı taşları ile yapılan bu dört kemerli köprü, Saraybosna'ya özgü mimari stili yansıttığı için oldukça kıymetli. Tabi bu köprünün hafızalarda yer etmesinin asıl sebebi sahip olduğu mimari estetik değil, 1914 yılında Avusturya Arşidükü Franz Ferdinand ve eşinin öldürüldüğü ve böylece I. Dünya Savaşı'nın fitilinin ateşlendiği yer olması.

1908 yılında Osmanlı'daki iç karışıklıkları fırsat bilen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Bosna Hersek'i işgal eder. Bu durumdan memnun olmayan ve Bosna Hersek'in kendilerine ait olduğunu düşünen Sırlar, Mlada Bosna (Genç Bosna) adında bir örgüt kurarlar. Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun veliahdı Arşidük Francois Ferdinand ve karısı Sophie Chotek ise gövde gösterisi yapmak için Saraybosna'ya bir ziyaret gerçekleştirirler. 28 Haziran 1914 sabahı Francois Ferdinand ve karısı Sophie Chotek üstü açık bir araba ile şehir turu yapmak isterler ve bu fırsatı kaçırmak istemeyen Genç Bosna örgütüne mensup 4 kişi de Franz Ferdinand'ı öldürmek için suikast planı yaparlar. Arşidük'ün taşıyan araç ilk önce Sırp milliyetçi Muhammed Mehmedbasic'in yanından geçer ancak riskli olduğu için suikast silahı olan el bombasını atamaz. Otomobilin yanına kadar rahat bir şekilde ilerleyen Nedjelko Cabrinovic isimli suikastçi, aracın hemen yanına el bombasını fırlatır ancak Ferdinand'ın şoförü bu el bombasını görür görmez hızlanır ve kaçmayı başarır. Hızlanmasıyla beraber el bombası otomobilin arkasında patlar. Ferdinand ve eşine zarar gelmese de Ferdinand'ın beraberindekilerden birkaç kişi ciddi bir şekilde yaralanır. Başka bir suikastçi olan Gavrilo Princip, Franz Josef Caddesi yakınlarında bir kafeye gider ve arkadaşlarına tüm suikast fırsatının kaçtığını iletir. Bir süre geçtikten sonra Ferdinand, yaralıların bulunduğu Saraybosna Hastanesi'ni ziyaret etmek istediği söyler. Ferdinand ile birlikte seyahat eden General Oskar Potiorek, konvoyun şehir merkezinden uzak durmasını tavsiye etse de belirsiz nedenlerden ötürü, sürücüyü bunu söylemez. Ferdinand'ın konvoyu tekrar yola çıkarak Latin Köprüsü'ne doğru devam eder ancak talihsiz bir şekilde Ferdinand'ın otomobili suikastçi Princip'e doğru ilerliyordur. Ferdinand'ın şoförü yanlış yola ilerlediğinin farkına varır ve geri dönüş için manevra yaptığında araç, köprü üzerinde sıkışır. Suikastçi Princip bu fırsatı kaçırmaz ve aracın kapısını açarak Ferdinand'a ateş eder ve kurşun Ferdinand'ın boynuna girip çıktıktan sonra eşi Sophie'ye isabet eder. Her ikisi de bir saat içinde ölürlər. Suikastin ardından Avusturya polisi yaptığı incelemeler sonucu suikastte kullanılan silahın Sırbistan Hükümeti tarafından verildiğini ortaya çıkarır olaydan yaklaşık bir ay sonra 23 Temmuz'da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Sırbistan'a ultimatö verir ve tüm taleplerinin 48 saat içerisinde kabul edilmesini ister. Aksi takdirde savaş ilan edeceklerdir. 25 Temmuz'da bu talepleri geri çevrilir ve 28 Temmuz 1914'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Sırbistan'a savaş ilan eder. Sırları destekleyen Rusya Avusturya-Macaristan'a, Avusturya ile yakın ilişkileri olan Almanya Rusya, Fransa ve Belçika'ya; herhangi bir saldırı karşısında Belçika'ya yardım etme sözü veren İngiltere de Almanya'ya savaş ilan eder. Tüm bu meydan okumalar neticesinde Avrupa Savaşı başlamış olur ancak diğer ülkelerin de müttefiklerinin yanında olduklarını açıklamaları üzerine Avrupa Savaşı bir anda Dünya Savaşı'na dönüşür ve böylelikle I. Dünya Savaşı başlamış olur. Osmanlı ise kaybettiği toprakları geri kazanmak istiyordur ve Almanların gücüne inanarak savaşa dahil olur ancak savaşın sonunda iki büyük imparatorluk olan Avusturya-Macaristan ve Osmanlı imparatorluğu yıkılır. Arşidük rütbesi Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda kraldan sonraki en büyük rütbedir yani bu rütbeye sahip olan kişi bir nevi prens ya da geleceğin kralıdır ancak Ferdinand soylu birisi olmayan Sophie ile evlendiği için hiçbir zaman kral olamayacaktır. Tüm bunlara rağmen Avusturya-Macaristan,

aslında Sırbistan'ı işgal etmek için Franz Ferdinand'ın öldürülmesini bahane etmiş ancak hem kendi sonunu hazırlamış hem de yaklaşık 20 milyon insanın ölümüne sebep olmuştur.

2- Saraybosna 1878-1918 Müzesi (Museum of the City of Sarajevo): Latin Köprüsü'nün hemen yanında, köşe başında göreceğiniz müzede; Avusturya-Macaristan Arşidükü Franz Ferdinand ve eşi Sophie'nin balmumu heykelleri, kullandıkları kişisel eşyalar ve giydikleri kıyafetler, farklı dönemlerden kalma silahlar, askeri üniformalar, yaklaşık 150 yıllık otantik ev eşyaları, suikastçi Gavrilo Princip'e ait eşyalar, suikastte kullanılan tabanca, suikasti anlatan gazete kúpürleri ve Genç Bosna örgütüne üye olan diğer suikastçilere ait fotoğraflar sergileniyor. Giriş ücreti 4 KM yani 2 Euro. Bu arada, Franz Ferdinand'ın suikaste uğradığı gün bindiği üstü açık otomobil Viyana'da bulunan **Heeresmuseum** isimli müzede sergileniyor.

3- Milli Kütüphane (Vijecnica): Miljacka Nehri kıyısında yer alan ve heybeti ile şehrin simge yapılarından birisi olan Milli Kütüphane, şehrin Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yönetiminde olduğu 1896 yılında belediye binası olarak inşa edilmiş. Endülüs mimarisine sahip bu abartılı bina 1949 yılından itibaren Milli Kütüphane olarak hizmet vermeye başlamış ve "Saraybosna'nın hafızası" olarak adlandırılmış. Bosna Savaşı sırasında Sırp bombardımanı nedeniyle ağır hasar gören yapının içerisinde bulunan ve Gazi Hüsrev Bey zamanından beri özenle korunan 2 milyondan fazla tarihi belge ve kitap, Sırp tarafından yakılarak imha edilmiş. Savaştan sonra bina aslına uygun olarak restore edilmiş ancak Sırp yanmayan kitapları da bıçakla kestikleri için geriye saklanacak ve korunacak hiçbir şey kalmamış. Latin Köprüsü üzerinde suikaste kurban giden Avusturya-Macaristan Arşidükü Franz Ferdinand, suikastten hemen önce burada verilen bir kokteyle katılmış ve çıkarken fotoğrafları çekilmiş. Bu yüzden ayrı bir öneme sahip. Günümüzde müze olarak hizmet veriyor ayrıca ana salonu çeşitli sergiler ve farklı organizasyonlar için de kullanılıyor. Giriş ücretsiz.

4- At Meydanı Parkı (At Mejdan): Latin Köprüsü'nün biraz ilerisinde, Miljacka Nehri'nin sol kıyısında yer alan park, özellikle yaz aylarında sıcak havadan bunalanların serinlediği, ağaçlarla kaplı huzur dolu bir yeşil alan. Yıllar boyunca birçok kez adı ve işlevi değişmiş. Saraybosna'nın kuruluşundan hemen sonra, başta idamlar olmak üzere çeşitli kamu cezalarının verildiği bir yermiş ve bu yüzden adına Sijaset Mejdan denilmiş. 15. yüzyılın ikinci yarısında at ticareti ve at yarışlarının yapıldığı bir alan olduğu için At Mejdan adını almış. 1544 yılında Saraybosnalı Hacı Alija Bakr-Baba, buraya bir cami yaptırmış ve Hacı İsmail Misrija da 1741 yılında caminin hemen yanına dini eğitimler verilen bir medrese inşa ettirmiş. Yine buraya yapılan kütüphane sayesinde At Mejdan önemli bir eğitim ve kültür merkezi haline gelmiş. Avusturya-Macaristan işgali sırasında burada bulunan yapılar tahrip edilmiş ve bunun sonucunda da meydan orijinal işlevini kaybetmiş. 1905 yılında orduya ait askeri bir alan olarak kullanılmış ve askeri meydan anlamına gelen Vojni Trg ismini almış. Daha sonra ilk Sırp Çarı olan Czar Dušan adını alan park 1993 yılında eksi adına kavuşmuş. Günümüzde 1913 yılından kalma bir Müzik Köşkü ile oturma alanları bulunuyor.

5- Eski Yahudi Tapınağı-Sinagog (Ashkenazi Synagogue): At Meydanı'nın hemen yan tarafında göreceğiniz bu yapı, 1902 yılında yaşanan Avusturya-Macaristan işgalinden sonra

şehre gelmeye başlayan Yahudiler için inşa edilmiş ve Saraybosna şehrinde yaşayan Yahudilere ait eski ibadet yeri olarak biliniyor. Şehrin Mağribi motiflere sahip ilk dini yapısı ayrıca halen faaliyetlerine devam eden tek sinagogu. II. Dünya Savaşı sırasında sinagog depo olarak kullanılmış ancak ardından neredeyse tamamen yıkılmış ve şehirde bulunan Yahudiler de toplama kampına gönderilmiş. 1957 yılında ise aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiş ve koruma altına alınmış. Saraybosna'da bulunan Seferad Yahudileri için inşa edilen ilk sinagog, Velika Avlija adı verilen bu bölgeye 1581 yılında Bosna Beylerbeyi Sijamush Paşa tarafından yaptırılmış ancak 1679 ve 1778 yılında yaşanan yangınlarda ağır hasar almış. Bu yüzden ibadethane olarak kullanılamamış ve devamında da restore edilerek günümüzde de ziyaret edebileceğiniz bir Yahudi Müzesi'ne dönüştürülmüş. Şimdiki sinagogu Sefarad ve Aşkenaz Yahudileri birlikte kullanıyor.

6- İnât Evi (Inat Kuca): Miljacka Nehri kıyısında yer alan Inat Kuca, belki de dünya üzerinde en ilginç hikayeye sahip bina. Sahibinin kararıyla sayesinde bu adı alan ve Türkçe'de 'İnat Evi' olarak anılan bu yapının öyküsü, 1860'lı yıllara dayanıyor. Şehri egemenliği altına alan Avusturya-Macaristan İmparatoru, Miljacka Nehri kıyısına postane, ulusal müze, adliye ve belediye binası inşa edilmesini emretmiş. Diğer binalar inşa edilmiş ancak belediye binasının, monarşinin gücünü göstermek adına daha önce görülmemiş bir büyüklüğe sahip olması istendiğinden geniş bir alan arayışına girilmiş. En nihayetinde Benderija isminde Bosnalı bir yerliye ait olan Inat Kuca isimli evin yerini gözüne kestiren Avusturyalılar, ev sahibi yaşlı adam ile pazarlığa tutuşmuş. Yaşlı adam evini teslim etmek için iki şart koşmuş, ilki altın sikke dolu bir çanta ve ikincisi de evinin temelinden sökülerek nehrin tam karşısına taşınması. Bunun bir şaka olduğunu düşünen Avusturyalılar 1895 yılına gelindiğinde ev sahibinin ciddiyetini geç de olsa anlamışlar ve tuğlası tuğlasına sökerek evi tam karşı kıyıya taşımak zorunda kalmışlar. O zamandan beri Benderija'nın evine "Inat Kuća" deniliyor ve evin girişindeki tabelada "Karşı taraftandım, inadımdan size evi vermedim" yazıyor. İnât Evi 1997 yılında otantik detaylara sahip bir Bosna restoranına dönüştürülmüş ve koruma altına alınmış. Bugün yerel lezzetleri tatmak isteyen turistlerin ilk tercihlerinden birisi.

7- Hünkâr Camii (Careva Džamija): Miljacka Nehri kıyısında, Inat Kuca'nın hemen yanında göreceğiniz Hünkâr Camii, 1457 yılında Saraybosna'nın kurucusu İsa Bey İshakoviç tarafından Fatih Sultan Mehmed'in onuruna inşa ettirilmiş. Bu sebepten Fatih Camii veya İmparator Camii olarak da biliniyor. Osmanlı Devleti'nin Bosna Hersek'i fethinden sonra Saraybosna'da inşa edilen ilk cami olma unvanına sahip. Minberde halen Osmanlı bayrağını görebilmek mümkün. Aslında burada inşa edilen ilk cami 1480 yılında meydana gelen yangında tamamen yandığı için 1566 yılında aynı yere yeniden inşa edilmiş. Günümüzde görülen cami ise 1566 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmış. Savaş zamanlarında da ağır hasar alan caminin restorasyonu son olarak 2013 yılında TİKA tarafından yapılmış. Caminin bulunduğu yer, fetihten sonra Müslümanların yerleştiği ilk bölge. Müslümanlardan önce bu bölgede yaşayan Bogomilizm inancına sahip Bogomiller, Osmanlı'nın gösterdiği hoşgörüden etkilenerek kendi iradeleri ile Müslüman olmuş ve bu caminin cemaatine katılmışlar.

Avlusunda farklı yüzyıllara ait mezar taşlarını görebileceğiniz bir hazire alanı bulunuyor ve İsa-beg Ishakoviç'in mezarının da burada bulunduğu tahmin ediliyor.

Başçarşı Dışında Kalan Gezilecek Yerler;

1- Kovaçi Şehitliği (Šehidsko Mezarje Kovači): Başçarşı bölgesine yürüme mesafesinde, Sarı Kale'nin hemen altında yer alan Kovaçi Şehitliği, Bosna Savaşı'nda vatanlarını savunurken hayatını kaybeden yaklaşık 1700 Bosnalı Müslümanın ebedi istirahatate çekildiği mezar alanı. Her daim askerlerinin yanında olan ve halkına önderlik eden, vefatından önce de beni şehitlerimin yanına gömün vasiyetinde bulunan, bağımsız Bosna Hersek'in ilk Cumhurbaşkanı Bilge Lider Aliya İzzetbegoviç'in kabri de bu şehitlikte bulunuyor. Şehitliğin tam ortasında göreceğiniz, üzerinde kubbe olan bir kabirde yatıyor ve mezar taşında şu ibare yazılı; "Velikim bogom se kunemo da robovi biti nečemo" yani "Allah'a yemin olsun ki, köle olmayacağız." Yaz aylarında Aliya İzzetbegoviç'in kabri başında bir asker nöbet tutuyor ve Fatıha okuyan ziyaretçiler dua etmeye başladıklarında asker sol elini kaldırarak "bu duaya şahidim" mesajı veriyor. Şehitlikte bulunan mezar taşlarında doğum tarihleri farklı ancak ölüm tarihleri aynı; 1992-1993. Bu kabristan aslında 15. yüzyıldan beri kullanılıyor ve Alifakovac Mezarlığı deniliyor. Adını da İsa Bey'in kenti yönettiği dönemde kadılık yapan Ali Faqih'ten alıyor. Kabristanın orta kısmında bulunan büyük mezarlar, Kadı Ahmed'in oğlu Muhammed Yahya Efendi ile Yusuf Paşa'ya ait. Burada yatanların tamamı asker, savaşta hayatını kaybeden sivillerin defnedildiği mezarlıklar şehrin biraz dışında yer alıyor.

Şehitliğe bağlı kulelerin içerisinde bulunan **JU Muzej Alija İzzetbegović** isimli müzede; Aliya İzzetbegoviç'in özel hayatında kullandığı eşyaları, kitapları, mektupları, fotoğrafları, yaşamı boyunca aldığı ödüller ayrıca savaş sırasında Boşnaklar üzerinde yapılan etnik temizlik ile ilgili belgeler, savaş fotoğrafları, direnişçilerin kullandıkları el yapımı silahlar ve Aliya İzzetbegoviç'in beresi sergileniyor. Giriş ücreti 4 KM.

2- Osmanlı Kalesi (Sarı Kale, Žuta Tabija): Kovaçi Şehitliği'nin üst kısmında göreceğiniz 1559 tarihli Osmanlı Kalesi'ne şehitliğin yan tarafında bulunan taşlı yolu tırmanarak ulaşabilirsiniz. Osmanlı döneminde inşa edilen ve Sarı Kale olarak da bilinen bu hisar, panoramik Saraybosna manzarası izlemek isteyenler için en doğru adres. Özellikle gün batımına yakın saatlerde muhteşem manzaralar sunduğu için adeta turist akını uğruyor diyebilirim. Aslında kaleden geriye pek bir şey kalmamış yani içerisinde gezebileceğiniz bir yapı değil, sadece küçük bir surdan ibaret ama sunduğu eşsiz manzara için kesinlikle çıkmaya değer. Dilerseniz burada bulunan kafeteryadan çay, kahve veya salep alabilir ve gün batımında manzarayı

seyrederek yudumlayabilirsiniz. Ramazan aylarında iftar saati geleneksel top atışı da bu tepeden yapılıyor. Panaromik manzara için başta Beyaz Hisar olmak üzere farklı tepeler de mevcut ancak ulaşımı en kolay olan yer burası. Eğer yürüyerek çıkmak istemezseniz, taksiye binebilir veya özel aracınızla da çıkabilirsiniz.

3- Trebević Teleferiği: Saraybosna’da mutlaka tecrübe etmeniz gereken etkinliklerden birisi Trebevic Teleferiği’ne binmek. İlk olarak 1959 yılında kullanıma açılan teleferik hattı, saatte 400 yolcu taşıma kapasitesine sahipmiş. Bosna Savaşı sırasında eski teleferik tamamen yok edilmiş ve hattın geçtiği yükseltiler Sırp keskin nişancılar tarafından siper olarak kullanılmış. Savaşın sonra uzun süren çalışmalar neticesinde, 6 Nisan 2018 tarihinde saatte 1200 yolcu taşıma kapasitesine sahip farklı renklerde 33 kabin ile tekrar halkın hizmetine sunulmuş. Açılış tarihi manidar çünkü Saraybosna ilk olarak 6 Nisan 1941'de Nazi Almanyası tarafından bombalanmış, 6 Nisan 1945'te düşman işgalinden kurtarılmış ve 6 Nisan 1992 tarihinde de Sırp birlikleri tarafından kuşatılarak saldırıya uğramış. Başlangıç noktası ile zirve arasındaki yolculuk yaklaşık 8 dakika sürüyor ve 1150 metre yüksekliğe sahip tepe noktası olan Trebević Dağı ziyaretçilere muhteşem bir Saraybosna manzarası sunuyor. Yapılan yolculuk ayrı, yukarıdan seyredilen manzara ayrı bir keyif. Zirvedeki durağa, 2 Mart 1992'de öldürülen ve şehrin ilk sivil kurbanı olan Ramo Biber'in adı verilmiş ve Biber anısına dikilen anıta “O bizim sembolümüzün koruyucusuydu. Biz ise onun adının koruyucuları olacağız.” yazılmış. Saraybosna’nın akciğeri olan Trebević Dağı’na derseniz özel araçla da çıkabilirsiniz ancak teleferiğin hazzını yaşamamanızı kesinlikle tavsiye ederim. Savaş sırasında dağ eteklerine düşen mayınlardan dolayı buraya belirlenen yürüyüş yolunun haricinde tırmanarak çıkılması tavsiye edilmiyor çünkü halen yeri tespit edilemeyen mayınlar mevcut. Bilet ücreti gidiş dönüş 20 KM ve tek yön ise 15 KM. Derseniz bileti tek yön alıp, teleferikle çıktıktan sonra yürüyerek inebilirsiniz.

4- Sarajevska Bira Fabrikası (Sarajevska Pivara): At Meydanı’na çok yakın bir konumda yer alan ve teleferiğin başlangıç noktasına giderken önünden geçeceğiniz bu bira fabrikasını ziyaret edebilir, ücretsiz biraların tadına bakabilir ve derseniz alışveriş yapabilirsiniz. Fabrika binası, Doğu ve klasik Avrupa tasarımının bir karışımı olan mimari tarzı ile Saraybosna'nın en çekici binalarından birisi. 24 Mayıs 1864'te kurulmuş ve Bosna-Hersek'teki en eski endüstriyel tesisi olma unvanına sahip. Osmanlı İmparatorluğu ve Avusturya-Macaristan Monarşisi sırasında üretimi kesintisiz olarak devam eden tek Avrupa bira fabrikası. En zor dönemde, 1992-1995 yılları arasında yaşanan kuşatma sırasında bile üretim sürdürülmüş. Bu yüzden Bosna-Hersek kültürel ve tarihi mirasının bir parçası olarak görülüyor. Fabrika, üretim yapılan bir tesis olmanın haricinde aynı zamanda bir müze olarak da hizmet veriyor. Osmanlı İmparatorluğu ve Avusturya-Macaristan Monarşisi, Dünya Savaşları, Sosyalist dönem ve Bosna-Hersek kuşatmasına ait birçok obje, belge ve fotoğraf sergileniyor. Bilet ücreti, bir bira dahil 3 KM yani 1.5 Euro. Eğer derseniz biranın üretim aşamalarını yakından görebileceğiniz rehberli fabrika turuna da katılabilirsiniz. Müze dahil fabrika turunun ücreti 5 KM yani 2.5 Euro. Derseniz içerisinde yer alan Pivnica Restaurant’ta öğle yemeği yiyebilir ve yanında

dünyanın en iyi 10 birasından birisi olarak görülen biranızı yudumlayabilirsiniz. Yemek ücreti standart 25 KM.

5- Ali Paşa Camii (Alipašina džamija): Başçarşı'ya yaklaşık 20 dakikalık yürüme mesafesinde bulunan Ali Paşa Camii, Budin Beylerbeyi Hadım Ali Paşa tarafından 1560 yılında inşa ettirilmiş. Ferhadiye Camii'ne benzeyen ve otoriteler tarafından Klasik Osmanlı İslam mimarisinin en orantılı ve yüksek sanatsal seviyeye sahip örneklerinden birisi olarak kabul edilen Ali Paşa Camii, 2005 yılında Bosna Hersek tarafından ulusal anıt ilan edilerek koruma altına alınmış. Caminin avlusunda Ali Paşa'ya ait türbe ile Nakşibendi dervişleri olan Ayni Dede, Menci Dede ve Şemsi Dede'nin kabirleri ayrıca Bosna'nın fethi sırasında hayatını kaybeden şehitlere ait kabirler bulunuyor.

6- Veliki Park: Ali Paşa Camii'nin hemen arkasında bulunan Veliki Park, camiye ait bir mezarlığın üzerine yapıldığı için çok sayıda mezar taşı bulunuyor. Sadece Bosna Kuşatması sırasında ölenler değil aynı zaman Avusturya Macaristan döneminde ve hatta Bosna'nın fethi sırasında ölenlere ait kabirler de yer alıyor. Parkı özel kılan şey ise kabir taşları değil, Bosna Savaşı'nda hayatını kaybeden 1600 çocuk anısına dikilen **Ölü Çocuklar Anıtı**. Her bir köşesi acıyla yoğrulmuş şehrin yemyeşil parkları dahi hüznle dolu. Ölen çocukların isimlerinin yazılı olduğu sütunlar, savaş sırasında çocuğunu arayan bir babanın heykeli, etrafına çiçekler bırakılan anıt ve anıtın üzerinde de ölen çocukların arkadaşlarına ait ayak izleri.

7- Bosna Tarih Müzesi (History Museum of Bosnia and Herzegovina): Saraybosna merkez tren garının hemen yanında bulunan müze, II. Dünya Savaşı'nın bitiminden kısa bir süre sonra, 13 Kasım 1945 tarihinde **Ulusal Kurtuluş Müzesi** olarak kurulmuş. 6 farklı bölüme ayrılan müzede Bosna Hersek ile alakalı; Slavların gelişi, Orta Çağ Bosna Devleti'nin kurulması, Bosna Krallığı, Osmanlı Dönemi, Avusturya Macaristan Dönemi, Bosna Kuşatması ve Bağımsız Bosna gibi ülkenin tarihsel sürecini yakından görebileceğiniz arşiv kayıtları, fotoğraflar, üç boyutlu nesneler, sanat eserleri ve araştırma dökümanları gibi birçoğu çok nadir bulunan yaklaşık 400.000 öğeden oluşan bir koleksiyon sergileniyor. Müzeye giriş ücreti 8 KM yani yaklaşık 4 Euro.

8- Markale Pazarı (Pijaca Markale): Saraybosna Katedrali'nin hemen arkasında, tramvay yolu üzerinde göreceğiniz bu üstü kapalı pazar yeri, Saraybosna'nın en büyük pazarı. Her gün 06.00-17.00 saatleri arasında açık oluyor. Eğer taze meyve sebze ihtiyacınız varsa, gün içerisinde pazara uğrayıp satın alabilirsiniz. Fiyatlar oldukça makul. Markale Pazarı sadece bir pazar yerinden ibaret değil, tarihe kara bir sayfa olarak açılan Markale Katliamları tam da burada, bu Pazar yerinde meydana geldi. İlk saldırı 5 Şubat 1994 tarihinde, Sırp Cumhuriyet Ordusu tarafından yapıldı ve bu saldırıda silahlı 68 kişi öldü, 144 kişi de yaralandı. Dönemin Sırp Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Radovan Karacić, olaydan sonra düzenlediği basın toplantısında, Sırp tarafının bombalama eyleminde hiçbir sorumluluğu olmadığını iddia ederek, "Bu katliam, Müslüman liderliğinin soğukkanlı bir cinayetidir" dedi. NATO'nun ultimatosu sonucu şehir merkezinin 20 km dışına çekilen Sırp güçleri, birkaç hafta sonra tekrar saldırmaya başladı. Yıl boyunca devam eden kuşatmanın ardından daha önceki

saldırının yaralı sarılamamışken bu kez, 28 Ağustos 1995'te Saraybosna'daki Markale Pazarı'na Sırp Cumhuriyeti Ordusu tarafından atılan bombanın patlaması sonucu tamamı silahsız masum insanlardan oluşan 37 kişi öldü, 90 kişi de yaralandı. Buraya atılan havan topunun bıraktığı izler silinmemiş, içi kırmızı renge boyanarak Bosna'nın dört bir tarafında görebileceğiniz "Bosna Gülleri"nden birisi olarak duruyor.

9- Svrzo'nun Evi (Svrzina Kuca): Başçarşı'dan yürüyerek 10 dakikada ulaşabileceğiniz Svrzina Kuca denilen eski Osmanlı konağı, Saraybosna'nın en güzel müzelerinden birisi. 18 yüzyıldan, Bosna-Hersek'te Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti olduğu dönemden kalan bu konak, kültür mirası ilan edilerek devlet tarafından koruma altına alınmış. Osmanlı mimarisine ait bir, tamamı ahşaptan yapılan büyükçe bir konak; sadece aile üyelerinin girebildiği haremlik bölümü, misafirlerin ağırlandığı selamlık bölümü, avlu, mutfak, depo, kiler ve müstemilattan oluşuyor. Bu bölümlerin hiç birine dokunulmamış yani içerisindeki eşyalar tamamen orijinal haliyle duruyor. Türk kültürünü yansıttığı için gezerken inanılmaz keyif alacağınızı ve adeta o dönemlere ışınlanacağınızı garanti ederim. Saraybosna'nın en seçkin ailelerinden birisi olan Glodo ailesi tarafından yaptırılmış ancak bu ailenin fertleri Osmanlı'ya itaatsizlik ettiği için sürülmüş ve konağın mülkiyeti Svrzo ailesine geçmiş. Svrzo ailesi ise 1960'lı yıllarda konağı Saraybosna Şehri Müzesi'ne satmışlar ve böylece tamamen devlet malı olmuş. Yaz aylarında çeşitli sergiler ve kültürel etkinliklere de ev sahipliği yapan bu konağı derseniz rehber eşliğinde derseniz de girişte verilen broşür ile bireysel olarak gezebilirsiniz. Tüm bölümlere girebileceğiniz kombine biletin ücreti 10 KM yani 5 Euro.

10- Saraybosna Eski Yahudi Mezarlığı (Old Jewish Cemetery of Sarajevo): Şehir merkezinin biraz dışında, Debelo Brdo - Kovačići bölgesinde kalan Eski Yahudi Mezarlığı, Prag Eski Yahudi Mezarlığı'ndan sonra Avrupa'nın en büyük Yahudi mezarlığı olarak kabul ediliyor. Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan Saraybosna, 1492 yılında İspanya'dan sınır dışı edilen Sefarad Yahudi mülteciler için güvenli bir sığınak haline gelmiş. 16. yüzyılda Saraybosna'ya gelen Yahudiler, alınan özel izinle Saraybosna'da bir Yahudi mahallesi kurmuşlar. Bu mahallede bir sinagog, büyükçe bir avlu, konutlar ve mezarlık bulunuyormuş. Mahallenin bir parçası olan Eski Yahudi Mezarlığı'na ilk başlarda sadece Sefarad Yahudileri gömülüyorken 19. yüzyılın sonlarında Saraybosna'ya gelen Aşkenazi Yahudileri tarafından da kullanılmaya başlanmış. İlk gömülenler ise Saraybosna'nın ilk hahamı olan Samuel Baruch ve onun yardımcısı Machah Mučaćon. Son defin 1966 yılında yapılmış ve neredeyse 500 yıllık bir geçmişe sahip bir mezarlık. İçerisinde, birbirinden farklı motiflere ve desenlere sahip yaklaşık 3850 adet mezar taşı bulunuyor. Mezarlık, Trebevic Dağı'nın şehre bakan tarafında yer almasından dolayı, Bosna Savaşı sırasında önemli bir topçu mevzisi haline gelmiş. Kuşatma boyunca Bosnalı Sırplar tarafından adeta cepheye dönüştürülen mezarlıkta savaştan kalan 70 adet kara mayını, Norveç Halk Yardım Derneği görevlileri tarafından temizlenmiş ve mezarlık tekrar kullanıma açılmış.

11- Bosna Hersek Ulusal Müzesi (National Museum of Bosnia and Herzegovina): Sebil'in hemen yanında bulunan tramvay durağından tramvaya binerek 25 dakikada ulaşabileceğiniz

Ulusal Müze; 1888 yılında, ülkenin Avusturya-Macaristan yönetiminde olduğu yıllarda kurulmuş. Bosna-Hersek'in ulusal kültürel mirasının koruyucusu kabul edilen müzede, Bosna Hersek tarihi ile alakalı A'dan Z'ye öğrenmek istediğiniz her detayı öğrenebilir ve bütün sorularınızın cevabını alabilirsiniz. Tarih, coğrafya, arkeoloji, sanat tarihi, doğa tarihi, dil, edebiyat ve bibliyografya gibi birçok alanda koleksiyona sahip bu devasa müzenin en önemli eseri; **Saraybosna Haggadah'**ı olarak bilinen, İspanya'dan sürülen Sefarad Yahudisi bir aile tarafından getirilen ve Yahudiler için ilahi önem taşıyan bir el yazması. Saraybosna Haggadah'ı 1350 yılında Barselona'da hazırlanmış. Dana derisi üzerine, erimiş bakır ve altın ile 34 sayfalık dini bir metin yazılmış ve İncil'den sahneler resmedilmiş. Müze kompleksi içerisinde ayrıca bir de botanik bahçesi bulunuyor ve giriş ücreti 6 KM yani 3 Euro.

12- Zlatna Ribica Saraybosna: Barçarşı'ya yürüme mesafesinde, şehrin ana caddesi olan Mula Mustafa Baseskije Caddesi üzerinde bulunan Zlatna Ribica, şehrin en ünlü eğlence mekanı. İçerisinde; ev eşyaları, elektronik aletler, radyolar, madeni paralar, dikiş makineleri, fotoğraflar, çerçeveler, kartpostallar, aşk mektupları, festival ve tiyatro gösterilerine ait posterler, içki şişeleri, kahve takımları, biblolar gibi yaklaşık 100-150 yıllık antika objeler bulunan ve bunları adeta üst üste koyarak bir çeşit "bilinçli kaos" ortamı yaratılan bir yer. Alışlagelmişin dışında bir tarzı olduğu için turistler tarafından yoğun ilgi gösteriliyor ancak bu ilgiden dolayı yer bulmak biraz zor. Mekanın kapasitesi 40 kişi ve her zaman kapıda sıra oluyor, her çıkanın yerine bir kişi alınıyor. Küçük bir yer ve sigara içmek serbest, içerideki dumanı tahmin edebilirsiniz. Konum olarak Sonsuz Ateş'e çok yakın, aklınızda bulunsun.

Şehir Merkezi Dışında Kalan Gezilecek Yerler;

1- Umut Tüneli (Sarajevski ratni tunel – Tunel Spasa): Şehir merkezinin dışında, havalimanının hemen arkasında bulunan ve Saraybosna gezisinin olmazsa olmazlarından biri olan Umut Tüneli'ni görmeden kesinlikle dönmeyin derim. Bosna Savaşı'nda önemli bir rol üstlenen Umut Tüneli'nde kuşatmanın acı hatıralarını yakından göreceksiniz ve belki de göz yaşlarınıza hakim olamayacaksınız. Tünelin, kuşatma tarihindeki rolü ve ziyaretçileri derinden etkileyen hikayesi şöyle;

Bosna Savaşı sırasında şehrin dört bir tarafını kuşatan Sırp, Birleşmiş Milletlerin kontrolü altında olan Saraybosna Havaalanı'nın çevresini de kuşatmışlar. Bir tarafta tanklar, diğer tarafta keskin nişancılar ile adeta havaalanını abluka altına alan Sırp güçler, etrafta gördükleri tüm sivillere ayırt etmeksizin ateş etmiş ve öldürmüşler. Saraybosna Havalimanı'nın bir tarafı Butmir, diğer tarafı ise şehir merkezine yakın olan Dobrinja Bölgesi. İşte Sırp güçler tam olarak bu iki bölgenin havaalanı ile olan sınırlarında konuşlanmış ve hiçbir sivilin havaalanına veya diğer tarafa geçmesine müsaade etmemişler. Saraybosna Havaalanı Birleşmiş Milletler kontrolü altında olsa da havaalanının çevresine asla müdahale etmemiş ve Müslümanları kaderlerine terk etmişler. Diğer ülkelerden kargo uçakları ile getirilen insani

yardımlar, Sırp tanklarından ve keskin nişancılardan dolayı havaalanına herhangi bir giriş çıkış yapılamadığı için ihtiyacı olan kimseye ulaştırılamamış. Adeta elleri kolları bağlanan Bosnalı Müslümanlar, havaalanına ve Dobrinja Bölgesi'ne geçmenin yollarını aramış ve tünel kazmaya karar vermişler. En nihayetinde vatansever bir aile olan Kolar Ailesi, Butmir Bölgesi'nde, havaalanının hemen yanında bulunan evlerini direnişçilere vermiş ve evin altından havaalanına doğru tünel kazılmaya başlanmış. Askerler ve gönüllü siviller el ele vererek, 8 saatlik vardiyalar halinde 24 saat boyunca 4 ay 4 gün süren çalışmalar sonucunda, Butmir- Dobrinja arasında 800 metrelik bir tünel açmayı başarmışlar. Küçük el aletleri ve hatta tabak çanaklar kullanılarak kazılan tünele bir süre sonra ışıklandırma ve raylı sistem de yerleştirilmiş. Hem havaalanına hem de Dobrinja Bölgesi'ne çıkış yapılmış ve bu çıkışlar Sırp güçlerin tespit etmesini zorlaştırmak için "L" şeklinde yapılmış. Raylı sistem güvenle kullanılabilir düzeye getirildikten sonra hem Butmir'den hem de Dobrinja'dan tünele giren Müslümanlar, havaalanına ulaşarak diğer ülkelerden gelen savaş malzemeleri, kuru gıda, ilaçlar, yiyecek/içecek, sigara, gazete, benzin, el yapımı bombalar, petrol gibi yardım malzemelerini alıp halka ve askerlere dağıtmışlar. Tünel sayesinde şehre 20 milyon ton gıda girmiş ve 1 milyon insan, bu gıdalarla hayatta kalmayı başarmış. Tünel sadece nakliye amacıyla değil aynı zamanda diğer tarafta kalan ailesini görmek isteyenlerin, yaralıların, hastaların ve saldırılardan kaçan insanların geçişi için de kullanılmış. Öyle ki bu tünel sayesinde yaklaşık 400 bin kişi karşı tarafa geçerek hayatlarını kurtarmış. Butmir tarafında olanlar gündüzleri Sırplarla çatışıyor, gece olunca karşı tarafa geçip ailelerini görüyorlar ve tekrar Butmir'e dönüyormuş. 1 metrelik genişliğe, 160 santimetre yüksekliğe sahip bu tüneli savaş döneminde günde ortalama 1000 kişi kullanmış.

Savaştan sonra Kolar Ailesi'ne ait bu ev, devletin de desteği ile müzeye dönüştürülmüş ve şehrin en fazla turist çeken yerlerinden birisi olmuş. Buraya geldiğinizde ilk olarak evin dış cephesinde, kuşatma döneminden kalan mermi izlerini ve hemen önünde de havan topunun bıraktığı izi göreceksiniz. İçeriye adınızı attıktan sonra adeta savaşın yaşandığı yıllara gideceksiniz. Çökme tehlikesinden dolayı tünelin sadece 20 metrelik kısmı açık bırakılmış ve kalan kısım kapatılmış. Yani ziyaretçiler bu 20 metrelik bölümü gezebiliyor ve zaten bu bölüm bile içinizi yeterince daraltıyor. Karanlık, dar, kasvetli ve havasız bir tünel, bu yüzden kapalı alan korkusu olanların girmemesini tavsiye ederim. Evin arka bahçesinde; tünelin kazılırken kullanılan alet ve edevatlar, tüneli kazın Müslümanların fotoğrafları, savaşa dair siyah beyaz fotoğraflar, savaş döneminden kalan mayınlar, mermiler, roketler, siperler vs. sergileniyor. Yine bahçe bölümünde yer alan salonda, tünelin yapımını ve kuşatmanın boyutunu anlatan video seyrediliyor ve alışveriş yapabileceğiniz bir hediyelik eşya mağazası bulunuyor. Evin iç kısmında ise tünelde kullanılan vagonlar, yine rayların üzerinde hareket edebilen sedyeler, askerlere ve Aliya İzzetbegoviç'e ait üniformalar, Aliya İzzetbegoviç'in burayı ziyaret ettiğinde tünelin içini görmek için kullandığı oturaklı vagon, tünel ile alakalı maketler, ziyarete gelen ünlü isimlerin fotoğrafları vs. sergileniyor.

Bosnalı Müslümanların, gelen yardımlara ulaşmak için son çaresi bu tüneldi ve işe yarayacağından da emin değillerdi çünkü burası sulak bir bölgeydi ve her an çökebilirdi.

Aslında ilk başlarda öyle de oldu, tünel birçok kez çöktü ve her defasında yeniden kazıldı. Burası hem hayatta kalmak hem de savaşı kazanmak için tüm umutların bağlandığı son yer olduğu için adına “Umut Tüneli” denilmiş. Havaalanının yakınında olduğu için şehir merkezine biraz uzak, yaklaşık 17 kilometre. Toplu taşıma ile ulaşmak için ilk önce herhangi bir duraktan tramvaya binip son durak olan **Ilidza** durağında inmeniz gerekiyor. Tramvaydan indiğiniz yerde otobüs duraklarını göreceksiniz. Buradan üzerinde **Butmir-Kotorac** yazan 4 numaralı otobüse bineceksiniz. İneceğiniz yer size kalmış çünkü otobüsler direkt evin olduğu yere gitmiyor, navigasyonunuzu açın ve eve yaklaştığınızda hangi durak denk gelirse orada inin. Benim indiğim durağında yanında bir su kanalı ve kanalın yanında da bir mezarlık vardı, siz de burada inebilirsiniz. Eğer otobüsle uğraşmak istemiyorsanız Ilidza durağında tramvaydan indikten sonra taksiye binebilirsiniz, ücret 8 KM tutuyor. Ilidza-Butmir arasında 23.00’a kadar her 15 dakikada bir otobüs seferi var. Buraya ulaşmak için diğer bir seçeneğiniz de turlara katılmak, Başçarşı’da bulunan turizm ofislerinden 15 Euro’ya tur satın alabilir ve kolayca gezebilirsiniz. Ziyaret saatleri; 1 Nisan - 31 Ekim arası 09:00-16:30 ve 1 Kasım - 31 Mart arası 09:00-15:30. Giriş ücreti ise 10 KM yani 5 Euro, eğer öğrenci kimliğiniz varsa ücret 5 KM.

2- Vrelo Bosne Parkı: Burası yine şehir merkezinin biraz dışında, Ilidza Bölgesi’nde kalan bir milli park. Yemyeşil doğası, yürüyüş yolları, nehirleri ve göletleri ile Saraybosna’nın mutlaka ziyaret edilmesi gereken yerlerinden birisi. Burası yeşile doyacağınız bir park olduğu için en doğru zaman elbette ilkbahar ve Yaz ayları. Tramvay ile Ilidza durağında indikten sonra kısa bir yürüyüş sonrasında; her iki yanında sıra sıra dizilmiş çınar ve kestane ağaçları bulunan, adeta bir tünel gibi sonu görünmeyen **Velika Aleja** yoluna ulaşacaksınız. Bu yolun uzunluğu yaklaşık 3 kilometre ama yürümek inanılmaz keyifli. Eğer yürümek istemezseniz faytonlara binebilirsiniz ama kesinlikle tavsiye etmiyorum. Hem hayvanların hali içler acısı hem de doğanın bizlere sunduğu böyle bir nimetin tadına varabilmek için yürümeniz şart. Bu yolun sonunda parkın turnikeler olan girişini göreceksiniz. Giriş ücreti 2 KM ve başka yerden girme şansınız yok, en azından ben göremedim. Park içerisinde yemek yiyebileceğiniz ve bir şeyler içebileceğiniz bir restoran, piknik yapabileceğiniz alanlar, kuğuların yüzdüğü akarsular, küçük bir göl, Roma döneminden kalma bir köprü ve antik kent ile hepsinden önemlisi Bosna Nehri’nin kaynağı bulunuyor. Zaten Vrelo Bosne “Bosna Nehri’nin Kaynağı” anlamına geliyor. Birçok farklı bitki ve kuş türüne ev sahipliği yapan bu park için en az yarım gün ayırmanız gerekiyor çünkü sadece yürüyerek ulaşmak bile 1 saatten fazla sürüyor. Eğer çift olarak gitmişseniz ve vakit sıkıntınız yoksa buraya 1 tam gününüzü ayırın, hem gezin hem temiz havaya doyun hem de piknik yapın derim.

3- Kış Olimpiyatları Pisti (Trebević Olimpiyat Tesisi): Trebević Dağı’nda bulunan olimpiyat tesisi, 1984 Saraybosna Kış Olimpiyatları için inşa edilmiş ve aynı zamanda bazı Dünya Kupası karşılaşmalarına da ev sahipliği yapmış. Bosna Savaşı sırasında Sırp güçleri tarafından topçu mevzisi yapılan ve önemli ölçüde hasar gören tesis, savaştan sonra ise kaderine terk edilmiş ve tam anlamı ile hayalet bölge olmuş. Tıpkı Çernobil gibi burası da doğaya teslim olmuş, yabani ağaçların ve otların arasına gizlenmiş bir yer. Kayak pistlerinde halen mermi izlerini

görebilmek mümkün. Günümüzde harabe halde olan ve daha çok fotoğraf meraklıları tarafından ziyaret edilen tesise ulaşmak için taksiye binmeniz gerekiyor.

4- Vidikovac Restaurant: Eğer Osmanlı Kalesi'nin veya teleferiğin sunduğu manzara yeterli gelmemişse ve daha fazlasını istiyorsanız, gitmeniz gereken adres; Saraybosna'nın her bir köşesini tepeden görebileceğiniz, nefes kesici bir panoramik manzara sunan Vidikovac Restoran. Şehir merkezi dışında, Trebevic Dağı'nın tepesinde bulunan bu restoranın yüksekliği yaklaşık 1150 metre. 1959 yılında kurulan teleferik hattı ile şehir merkezinden 12 dakikada çıkılabiliyormuş ancak Bosna Savaşı sırasında bu teleferik hattı da yok edilmiş. Çalışmalar sürüyormuş, yakın zamanda temellerinin atılması bekleniyor. Vidikovac, kafe ve restoran olmak üzere iki bölümden oluşuyor ve her iki bölümünde de şehir manzarası sunan teraslar mevcut. Yani manzara eşliğinde yemeğinizi yiyebilir, kahvenizi yudumlayabilir veya nargile içebilirsiniz. Buraya ulaşmak için taksiye binmeniz gerekiyor, Başçarşı'dan yaklaşık 8 KM tutuyor, tabi siz yine de pazarlık yapmayı unutmayın.

Saraybosna Hakkında Faydalı Bilgiler;

1- Saraybosna Gülü: Bosna Savaşı sırasında Saraybosna'ya binlerce bomba düşmüş. BM tarafından tespit edilen rakamlara göre günde ortalama 330 adet. 22 Temmuz 1993 tarihinde, sadece bir gün içerisinde Saraybosna 3.777 adet bomba ile vurulmuş. Toplamda 1.425 gün süren kuşatma boyunca bu bombaların her biri, düştüğü asfaltlarda ve yapılarda izler bırakmış. Bunların çoğu kuşatılmış şehrin bir ya da birden fazla vatandaşını yaralamış veya öldürmüştü. Bu bomba patlamaları, asfalt üzerinde çiçeklere benzer izler bırakmış. Bu izler bazı yerlerde kırmızı boya ile boyanmış ve Saraybosna Gülü adını almış. Böylelikle Saraybosna gülü, kuşatılmış Saraybosna'nın öldürülen insanların, onların kahramanca mücadelesinin bir sembolü, kırmızı renk ise su kuyruklarında beklerken öldürülen, kaygısızca oynarken vurulan çocukların ve çıkışı olmayan şehirde sadece hayatta kalmaya çalışmış olan nicelerinin dökülen kanlarının zamansız hatırası olarak kalmış. Saraybosna'da ilk dönemde 100 Saraybosna Gülü işaretlenmiş, ancak bunların çoğu tadilat ve inşaat işleri sırasında kaybolmuş. Her gördüğünüzde ırkileceğiniz ve duygulanacağınız bu izler, binaların üzerinde bulunan mermi izleri ile birlikte savaşın günümüze ulaşan en acı ispatları.

2- Saraybosna birkaç yer haricinde yürüyerek rahatlıkla gezebileceğiniz bir şehir. Zaten toplu taşımaya ihtiyaç duyduğunuzda en yakın tramvaya durağından tramvaya binebilir, istediğiniz her yere kolayca ulaşabilirsiniz. Tramvay yoksa otobüs, otobüs de yoksa taksiye binersiniz ama taksiye bineceğiniz zaman pazarlık yapmayı veya taksimetre açtırmayı unutmayın. Bir yere gitmek için olmasa bile tramvaya binin ve nostalji yaşayın derim. Eğer Konya'ya yolunuz düşüyse bu vagonlardan birine binmiş olma ihtimaliniz var zira Saraybosna'da göreceğiniz bazı tramvaylar Konya'dan gönderilmiş. Aynı şekilde otobüslerin için de İstanbul'dan

gönderilen otobüslere denk gelebilirsiniz, zaten üzerinde yazan Türkçe yazılardan hemen tanıyacaksınız.

3- Saraybosna güvenlik sorunu olmayan bir şehir. Günün her saati şehrin sokaklarında yürüyerek rahatça gezebilirsiniz. Yine de gece geç saatlerde karanlık sokaklarda yürümemeye dikkat edin. Şehrin birçok yerinde polis görebilirsiniz, herhangi bir sorunla karşılaştığınızda polisten yardım isteyin.

4- Yaz mevsimi de olsa Balkan ülkelerinde akşamları hava serin olur. Yanınıza mutlaka uzun kollu giyecekler alın derim. Kış aylarında gidiyorsanız da zaten Balkanlardan gelen soğuk hava dalgasının ilk duraklarından birinde olacağınız için sıkı giyinmeniz şart.

5- Turist çeken her şehirde olduğu gibi Saraybosna'da da ücretsiz yürüyüş turlarına katılabilirsiniz. Bu turlar genellikle Sebil'den başlıyor ancak siz yine de hostelinizde veya otelinizde çalışan görevlilerden detaylı bilgi edinin. Yürüyüş turları ücretsiz oluyor; Başçarşı Bölgesi, Ferhadiye Caddesi, Latin Köprüsü, At Meydanı vs. geziliyor. Tur sonunda herkes rehberle gönlünden koptuğu kadar bahşiş veriyor.

6- Eğer bireysel olarak gezmekten hoşlanmıyorsanız veya yeterli zamanınız yoksa, birçok farklı konsepte sahip ücretli turlara da katılabilirsiniz. Saraybosna çevresinde bulunan antik kentlerin gezildiği turlar, Latin Köprüsü'nü yakından görüp dinleyebileceğiniz turlar, Umut Tüneli'ne gidilen turlar, milli parkların gezildiği turlar, tüm Old Town bölgesinin gezildiği turlar vs. Daha bunlar gibi birçok farklı tur düzenleniyor. Şehir dışına gidilen turlar ortalama 40-50 Euro arası, şehir merkezinde olanlar ise 20-30 Euro. Dilerseniz <https://www.getyourguide.com.tr/> , <https://sarajevofunkytours.com/> , <https://www.viator.com/Sarajevo/d22427-ttd> , <https://meetbosnia.com/tours/> adreslerini ziyaret ederek turların detaylarını inceleyebilir veya satın alabilirsiniz.

7- Zaten hali hazırda bir Balkan turunda değilseniz, buraya kadar gelmişken mutlaka bir Osmanlı mirası olan Mostar şehrini ve katliamın yaşandığı Srebrenitsa şehrini de görün derim. Bireysel olarak gitmek istemiyorsanız Saraybosna'dan kalkan günü birlik turlara dahil olabilirsiniz.

8- Saraybosna'da restoranlar ve kafeler genellikle nakit çalışıyor, bu yüzden yanınızda her daim yerel para olan KM bulundurun. Kurlardan daha önce de bahsetmiştim 1 Euro=2KM. Sebil'in hemen yanında para çevirebileceğiniz bir döviz bürosu bulunuyor. Bazı müzeler ve teleferik de dahil diğer alışverişlerinizi kredi kartıyla yapabilirsiniz.

9- İnsanlar yarım yamalak da olsa Türkçe biliyorlar. İngilizce bilmiyor olsanız bile veya karşınızdaki kişi bilmiyorsa, Türkçe konuşarak bir şekilde derdinizi anlatabilirsiniz. Gençler Avrupa'ya ve Avrupalı turistlere aşina oldukları için İngilizce biliyorlar.

10- Her ne kadar ülkenin adı Bosna Hersek olsa da burada 3 farklı millet bir arada yaşıyor. Boşnaklar, Hırvatlar ve Sırlar. Bu 3 milletin de kendi cumhurbaşkanları var ve her ay

dönüşümlü olarak koltuğa oturuyorlar. Bosna-Hersek'i temsilen bir yere gidileceğinde de üçü birlikte gidiyor. Toprakların %51'i Boşnaklara ait ve Saraybosna'nın hemen dışında Bosna Hersek-Sırp Cumhuriyeti'ne bağlı Sırp köyleri bulunuyor. Herhangi bir kesimin sahiplenmemesi ve bu yüzden sorun çıkmaması için milli marşlarına söz yazılmamış.

BONUS: Bosna Savaşı'nın 1 numaralı suçlusunu, Bosna Kasabı olarak bilinen Sırp Cumhuriyeti eski başkanı **Radovan Karadžić**; Bosna Savaşı'nda işlediği soykırım ve savaş suçlarından dolayı hakkında Lahey'deki Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından açılan dava neticesince, 21 Temmuz 2008 tarihinde yakalanmış ve 30 Temmuz 2008'den beri Lahey'de tutuklu bulunuyor. Lahey'deki savunmasında kendine ceza değil, ödül verilmesi gerektiğini belirtmiş ve 24 Mart 2016'da Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde görülen dava sonucunda, Srebrenitsa'da soykırım işlemek, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlardan suçlu bulunarak 40 yıl hapis cezasına çarptırılmış ancak daha sonra bu cezası, temyizde ömür boyu hapse çevrilmiş.

* Bosna Savaşı'nın 2 numaralı suçlusunu olan, Yahudi soykırımından sonra tarihin en büyük soykırımını yapan, Bosna Sırp Ordusu'nun Başkomutanı General **Ratko Mladić**; 6 Nisan 1991'de başlayan savaşta binlerce insanın öldürülmesinde, yüzlerce kadına tecavüz edilmesinde, yerleşim yerlerinin işgal edilmesinde ve dini mekanların yok edilmesinde etkili bir rol oynamış. Tüm bunların sorumlusu olan Mladić savaş sırasında Boşnak halkına karşı işlediği soykırım ve savaş suçlarından dolayı Lahey'deki Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından 16 yıl boyunca tutuklama istemiyle aranmış ve 26 Mayıs 2011 günü Sırp istihbaratı tarafından yakalanmış. 31 Mayıs 2011 tarihinde de Lahey savaş suçları mahkemesine gönderilen Mladić, dava sonucunda müebbet hapis cezasına çarptırılmış.